Fredningsforslag i Kolding Kommune

Skamlingsbanken

Udarbejdet af Kolding Kommune og Danmarks Naturfredningsforening, marts 2018

Kolding Kommune
en del af trekantområdet

Danmarks Naturfredningsforening

Danmarks Naturfredningsforening ● Masnedøgade 20 ● 2100 København Ø ● Tlf. 39 17 40 00 ● dn@dn.dk ● www.dn.dk
Kolding Kommune ● Nytorv 11 ● 6000 Kolding ● Tlf. 79 79 79 79 ● byogudvikling@kolding.dk ● www.kolding.dk

Dato: 15. marts 2018

Fredningsnævnet for Sydjylland Nord

Forslag til fredning af Skamlingsbanken

Indholdsfortegnelse:

1. Baggrunden for forslaget side 3

2. Fredningsforslagets afgrænsning side 4

3. Beskrivelse af fredningsområdet side 5

4. Frednings- og planlægningsmæssige forhold side 20

5. Forslag til fredningsbestemmelser side 24

Bilag:
Bilag A: Areal- og lodsejerliste
Bilag B: Budgetoverslag
Bilag C: Bemærkninger til budgetoverslaget
Bilag D: Miljøvurdering
Bilag E: Beskrivelse af mindesmærker og monumenter

Kortbilag:
Kortbilag 1: Fredningskort
Kortbilag 2: Zonering og faciliteter
Kortbilag 3: Naturpleje
Kortbilag 4: Parkering og adgangsveje
Kortbilag 5: Byggefelt

Litteraturliste:
Adriansen, Inge; *Skamlingsbanken et historisk rids*

1. Baggrunden for forslaget

Danmarks Naturfredningsforening og Kolding Kommune fremsætter hermed i henhold til naturbeskyttelseslovens § 36, jf. § 33 stk.3, forslag til fredning af Skamlingsbanken i Kolding kommune, i alt 128 ha.

Skamlingsbanken er et storbakket, kuperet og naturskønt højdedrag 7 km sydøst for Kolding ud mod Lillebælt. Banken er en 2-3 km lang randmoræne, som er blevet skubbet op fra Lillebælt af en gletsjer i slutningen af sidste istid. I dag er området et overvejende åbent mosaiklandskab med fine overdrev, skove, levende hegn og krat på skråninger og i dale. Alt sammen er med til at give området en stor landskabelig og oplevelsesmæssig variation, der har gjort området til et yndet udflugtsmål.

Siden 1843 har området været et af Danmarks vigtigste nationale samlingspunkter, med en lang tradition for at mennesker mødes om brugen af det danske sprog, demokratiet og særlige begivenheder i den danske historie. Et af de største møder fandt sted, da 2. verdenskrig fandt sin afslutning, hvor op i mod 100.000 mennesker samledes i bakkerne. Også mange andre vigtige begivenheder i landets historie har været markeret ved folkefester i bakkerne med den fantastiske udsigt til havet mod øst.

På grund af områdets landskabelige skønhed og store rekreative og historiske betydning blev en mindre del af området fredet i 1936. I afgørelsen står blandt andet: *"Da overfredningsnævnet i betragtning af Skamlingsbankens skønhed og historiske betydning anser det for ønskeligt at hele det af Fredningsnævnets kendelse omfattede område undergives fredning, uanset den af Taksationskommissionen fastsatte meget betydelige erstatning".*
Dengang omfattede fredningen ca. 35 ha og havde som primært fokus at sikre landskabet og udsigten. Visse steder blev der sikret offentlig adgang, men fredningen tog samtidig vidtstrakt hensyn til en daværende lodsejers ønske om sommerhus og cementfabrik. Beskyttelsen af naturværdierne er ikke en del af den eksisterende fredning, men efter Kolding Kommunes erhvervelse af større områder uden for den eksisterende fredning, er det blevet aktuelt at sikre og udvikle disse naturværdier med en varig løsning.

Formålet med at rejse en ny fredningssag er på den baggrund dels at revidere og modernisere de gældende fredningsbestemmelser i den eksisterende fredning, dels at udvide fredningsområdet med naboarealer af ligeså stor landskabelig og naturmæssig værdi som de allerede fredede, og dels at sikre, at den nye fredning lægger op til at naturværdierne fortsat udvikles med henblik på en øget biodiversitet. Samtidig lægges der med den nye fredning op til, at fremtidige større folkemøder finder sted i et naturmæssigt mindre sårbart område end i dag, at der kan placeres et besøgscenter i relativ tilknytning til det eksisterende restaurationsbyggeri og at der kan etableres tilstrækkelige p-pladser med mindst mulig landskabelig påvirkning. Herudover er der med fredningsforslaget lagt op til, at der i området kan etableres forskellige rekreative støttepunkter med tilhørende faciliteter, som understøtter områdets anvendelse.

Lodsejere inden for området er Kolding Kommune, som ejer 92 ha, Peter Flensburg Varming, som ejer 10 ha, Fonden til opretholdelse af Klokkestablen, som ejer 4 ha og Skamlingsbankeselskabet, som ejer 8 ha, Charlotte Olsen, som ejer 1 ha og Niels Ravn Klausen m.fl., som ejer 10 ha.

2. Fredningsforslagets afgrænsning

Skamlingsbankens nord-sydgående bakkekam afgrænses som fredningsområde mod vest af Skamlingvejen kun adskilt af 2 mindre ejendomme. Mod nord forløber fredningen langs bakkekammen frem til et beplantet dige 200 meter syd for Binderup Strandvej, grænsende op til Binderup Strandskov mod øst.

Fra Klokkestablen har fredningen forbindelse til Lillebælt gennem Binderup Strandskov langs Odderbæk.

Fra Højskamling forløber fredningen mod øst til foden af bakken ned til sommerhusområdet ved Grønninghoved. Mod syd slutter området syd for Stråruplunds arealer og ved Grønninghoved Strandskov.

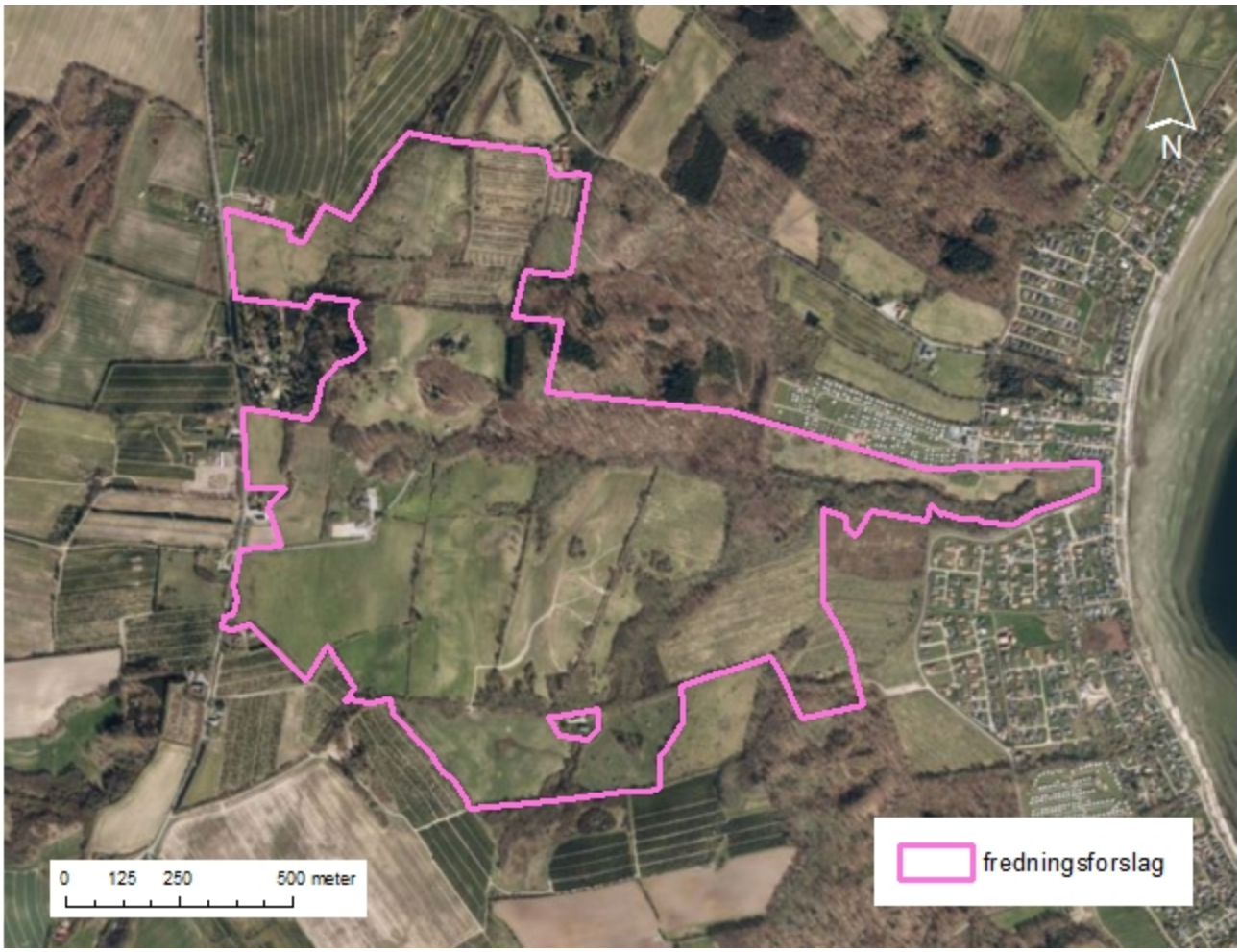

Kort med fredningsforslagets afgrænsning.

Fredningsforslagets afgrænsning fremgår endvidere af kortbilag 1.

3. Beskrivelse af fredningsområdet

Landskabsformer og geologi
Skamlingsbanken er med sin højde og omfang et markant element i det sydjyske landskab. Med sine 113 meter er Skamlingsbanken Sønderjyllands højeste punkt og fra højderyggen er der enestående udsigtsmuligheder over store dele af regionen.

Skamlingsbanken er en 2-3 km lang randmoræne skabt i den sidste istid, Weichsels istiden. En gletsjer har da bevæget sig igennem Lillebælt og skubbet store mængder af sten, grus, sand og flager af ler med sig, som er blevet aflejret på Skamlingsbanken, hvor gletsjeren er stoppet. Skamlingsbanken er blevet dannet af flere gletsjerfremstød, hvoraf den ungbaltiske is med Lillebæltsgletsjeren var den sidste, som smeltede bort for omkring 17.000 år siden.

Randmorænen med sin højderyg slanger sig i nord-sydgående retning. Den vestlige side af højderyggen er præget af jævne skråninger og fladere plateauer, som er skabt af tidligere isfremstød. Den østlige side er mere varieret, med flere mindre og større bakketoppe, samt gennemskåret af smeltevandsdalene, hvor Odderbækken i dag løber samt enkelte andre slugter. Omkring smeltevandsdalene og slugterne er landskabet orienteret i forhold til disse i en øst-vestlig retning. I den sydlige del af bakkekammen er landskabet mere præget af bløde bakker, der orienterer sig i nord-sydlig retning.

Det varierede landskab byder på mange oplevelser samt rumlige og visuelle kvaliteter. Særligt langs højderyggen, hvor de storslåede udsigter præger oplevelsen.

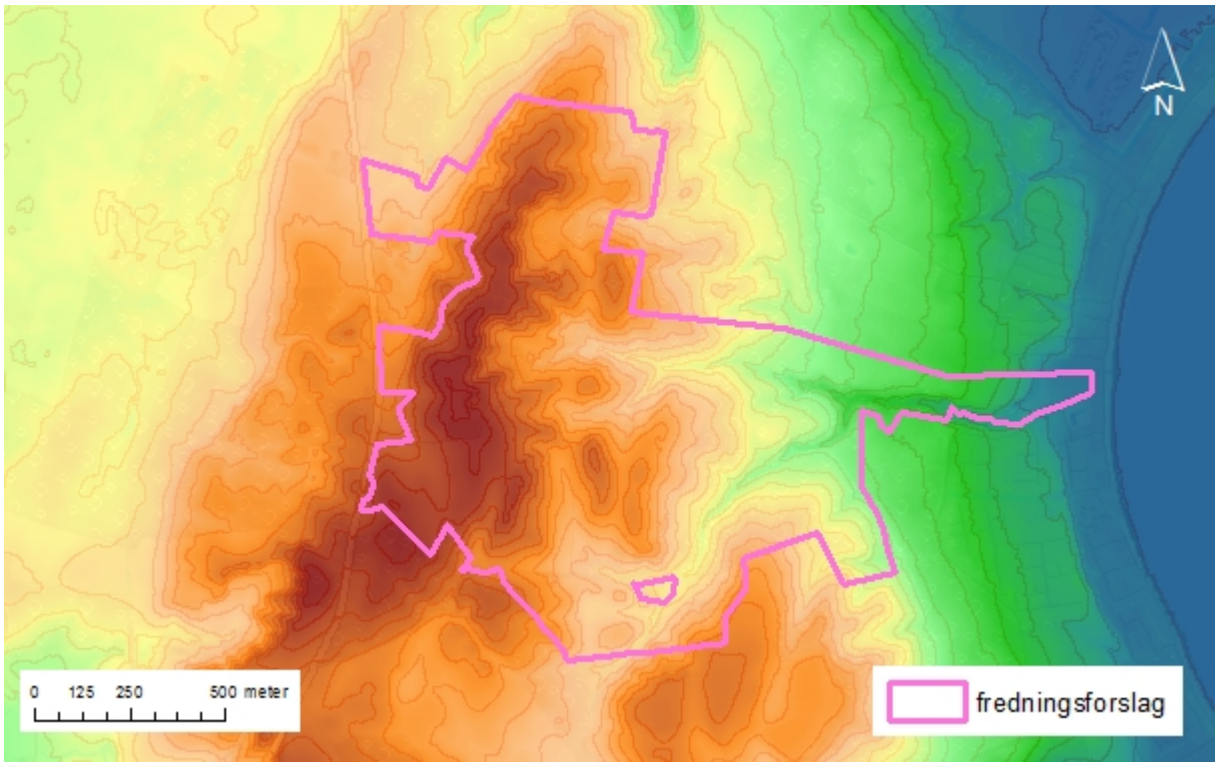

Højdemodel af landskabet ved Skamlingsbanken viser tydeligt den nord-sydgående bakkekam, de jævne skråninger mod vest og slugterne mod øst.

Historisk har udsigten mod syd til Hejls Nor haft en væsentlig betydning, da man har kunnet se ind i den del af Nordslesvig, der var en del af Tyskland i perioden 1864-1920. Den mest storslåede udsigt oplever man mod Lillebælt, men der er også fantastiske udsigter mod det fladere morænelandskab mod vest og Stenderup Halvøen og Kolding mod nord. Det markante skrånende landskab med de gode udsigtsforhold har været en ideel ramme for de historiske møder og samlinger.

Skamlingsbanken har en nærmest monumental karakter med det markante højdedrag i landskabet og de skrånende arealer omkring det. Området er præget af en stor landskabelig kompleksitet. Det dominerende karaktertræk er de græsklædte bakker, som også kendetegner områdets historie som overdrev og forsamlingssted.
Bakkernes forløb understreges af enkle, levende hegn og små beplantninger, og indrammes i en større skala af lavereliggende skove. Det er bl.a. denne landskabskarakter, områdets skønhed og udsigter, som denne fredning har til formål at beskytte og udvikle.

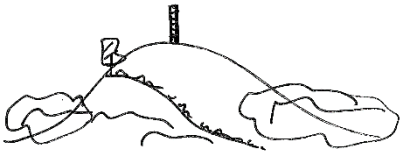

Området er følsomt overfor beplantninger, byggerier og øvrige anlæg, der tilslører områdets landskabstræk. Fredningen søger at hindre udsigtshæmmende afgrøder på de højtliggende bakker og at sikre, at de lavereliggende skovområder fastholdes som løvskov med hjemmehørende arter.

Diagram, der viser de væsentlige udsigtspunkter og evt. øvrige dominerende landskabselementer.

Naturtyper og tilknyttede arter

Overdrev
Overdrevene (naturligt græsland) på Skamlingsbanken er nogle af de mest artsrige i Sønderjylland og i forhold til flora og funga blandt de fineste i landet. Overdrevene er lysåbne græs- og urtedominerede naturarealer, der er opstået på baggrund af lang kontinuerlig afgræsning. Inden for området ligger overdrevene i dag primært på de stejle og bakkede arealer, adskilt af diger med levende hegn.

Floraen på overdrevene er artsrig med bl.a. skovgøgelilje, hjertegræs, vild hør, bakkejordbær, timian og lav tidsel. Skamlingsbanken er rig på svampe - især vokshattene er rigt repræsenteret. Af sjældne arter kan nævnes indigo rødblad, trævlet vokshat og skarlagen vokshat.

Af insekter tilknyttet overdrevene på Skamlingsbanken kan nævnes okkergul pletvinge, blåhat jordbi samt dens snylter blåhat hvepsebi. Ternet møgbille og skinnende møggraver – to relativt sjældne møgbillearter – vidner også om, at arealerne har været afgræsset kontinuert over en længere årrække.

Trævlet vokshat, lav tidsel, skovgøgelilje og blåhat jordbi hører til på Skamlingsbankens overdrev

Skov
Skovene inden for området består overvejende af bøg og andre løvtræer med indplantede nåletræer. Skovene drives forskelligt som både produktionsskov, naturskov og rekreativ skov. Skoven i slugten langs Odderbækken har størst naturkarakter, med væltede træer og dødt ved. Alle skovarealer bærer dog præg af forstlig udnyttelse. Det er fredningens hensigt at styrke naturskovspræget med tilhørende biodiversitet langs Odderbækken med tilløb. På de øvrige skovarealer er det hensigten at styrke billedet af østdansk løvskov.

Vandhuller, enge og moser
Vandhullerne på Skamlingsbanken er gode ynglesteder for padder, og i flere af dem yngler sjældne arter som løvfrø og stor vandsalamander. Skamlingsbanken rummer pletvis fugtige partier i lavninger og som væld på skrænterne. Flere steder vokser maj-gøgeurt og plettet gøgeurt.

Vandhuller på Skamlingsbanken huser stor vandsalamander og løvfrø

Vandløb
Odderbæk og tilløb til Odderbæk løber gennem området og var tidligere i regionplanen for Vejle Amt udpeget til naturvidenskabeligt referencevandløb. I vandplanen er Odderbæk og tilløb til Odderbæk målsat god økologisk tilstand, svarende til en faunaklasse på 5. Det vurderes dog, at begge vandløb har en faunaklasse på 7, der er højeste tilstandsklasse.

Odderbæk og tilløb til Odderbæk ligger højt i terræn med et naturligt forløb, har stort fald samt grus og stenbund. Begge vandløb rummer naturlige selvreproducerende bestande af havørreder.

Øvrige arter
På Højskamling er der registreret brun flagermus, sydflagermus samt en dværgflagermus (dværg eller pipistrel). Af fugle kan nævnes ravn, sortspætte, grønspætte og hvepsevåge.

Naturværdierne på overdrevene er skabt gennem mange års kontinuerlig afgræsning.

Kulturhistorie
Skamlingsbanken har på grund af landskabets monumentale karakter fungeret som et naturligt samlingssted i mindst 175 år. Placeringen i grænselandet har i forskellige perioder været anledning til at samles. Siden 1843 har der været afholdt egentlige folkemøder og i perioden 1863-1948 blev der rejst en række mindesmærker, der afspejler forskellige faser af grænselandets historie. En del af formålet med denne fredning er at sikre rammerne for, at Skamlingsbanken også i fremtiden kan være et folkeligt samlingssted og mulighederne for formidlingen af den betydningsfulde kulturhistorie, som stedet rummer.

Folkefesterne i 1843-1863
Det var de nationale modsætninger i Sønderjylland, der var baggrunden for de første folkefester på Skamlingsbanken. Som det første var det kampen for det danske sprogs ligeberettigelse med tysk, der var i centrum. I efteråret 1842 valgte et medlem af den slesvigske stænderforsamling, Peter Hjort Lorenzen at tale på dansk i stændersalen i stedet for på tysk, og trods henstillinger fra formanden fortsatte han med at tale dansk. Dette vandt han anerkendelse for blandt en række medborgere. Efterfølgende købte den samme kreds af velstående bønder et areal på 3½ ha omkring Højskamling, hvor de indbød til folkefest i maj 1843 for at fejre treåret for sprogforordningen, hvor kong Christian den 8., der lod dansk være rets- og forvaltningssprog i Sønderjylland. Det blev den første folkefest på Skamlingsbanken med ca. 6.000 deltagere, hvor bl.a. den unge bonde Laurids Skau holdt tale. Derefter blev det besluttet at holde en årlig forsamling på Højskamlingen. I 1844 toppede antallet af deltagere i Skamlingsbankemødet med 9.000 deltagere. Kongen havde nemlig samme år ændret sprogforordningen fra 1940 så kun de stænderdeputerede, der ikke magtede at tale tysk måtte tale dansk i stændersalen. Denne ændring reducerede dermed dansk til noget, som kun ikke dannede folk måtte benytte. Modgangen i sprogkampen var formentlig en del af forklaringen på den massive deltagelse, også fra prominente personer fra København, f.eks. Grundtvig, Orla Lehmann og Aron Meir Goldschmidt. Herefter ebbede den folkelige deltagelse og opbakning til møderne ud – og mødernes politiske betydning var minimal.
I efteråret 1863 rejstes en markant mindestøtte for sprogkampen, men den nåede ikke at blive indviet før krigsudbruddet i 1864, og de preussiske tropper lod den sprænge i luften.

Skamlingsbanken som mindested
Efter krigen i 1864 opløstes den danske helstat, og hertugdømmerne Slesvig og Holsten måtte afstås til sejrherrerne. I Slesvig var nogle såkaldte 'kongeriske enklaver' og i bytte for dem fik Danmark tillagt Ærø, området syd for Ribe samt otte sogne syd for Kolding, hvilket betød, at Skamlingsbanken blev en del af Danmark. På denne måde fik Skamlingsbanken en ny funktion som et nationalt mindested med udsigt til det gamle land. Mindestøtten blev i 1866 genrejst og arene efter sprængningen ses stadig. De næste mange år blev der ikke afholdt deciderede folkefester på Skamlingsbanken.

I 1884 blev der igen afholdt et stort møde på stedet i anledning af rejsningen af en mindestøtte for Grundtvig. Efter 1884 blev folkemøderne genoptaget og der blev løbende rejst en række mindesmærker for mænd, der havde ydet en særlig indsats for Sønderjylland og det danske sprog. Ved indvielsen af mindestøtten for Laurids Skau i 1893 på 50 årsdagen for det første folkemøde deltog op imod 10.000 mennesker.

Indvielse af Laurids Skaustøtte 1893.

Omkring år 1900 lod Skamlingsbankeselskabet opføre en fast talerstol i granit med en blanding af oldnordiske, kristne og dansk-nationale symboler. I 1906 holdt Bjørnstjerne Bjørnson tale fra denne talerstol for 12.000 tilhørere. I 1921 rejstes det sidste mindesmærke på Skamlingsbanken.

Efter genforeningen
I 1920'erne efter genforeningen var det vanskeligt at samle store folkemængder på Skamlingsbanken, da genforeningen nu var en realitet. Til gengæld var der store folkemøder på Knivsbjerg syd for Haderslev, for det tyske mindretal.

Skamlingsbanken fik igen betydning som stort samlingssted, da foreningen Det Unge Grænseværn som reaktion på nazismens magtovertagelse formåede at samle store folkemængder. I 1934 blev der afholdt midsommerstævne, som samlede 35.000 deltagere. I 1939 blev der indsamlet penge til opførelsen af en ny mødesal som afløsning for den træpavillon, der indtil da havde dannet ramme om indendørsmøder og servering. Den nye bygning blev indviet i 1940 og er siden blevet udvidet og ombygget. Under besættelsen måtte der ikke afholdes friluftsmøder, men i 1945 blev Skamlingsbanken rammen om et af de største friluftsmøder, der har været afholdt i Danmark. Modstandsbevægelsen i Syd- og Sønderjylland indbød til midsommerfest og der kom op i mod 100.000 mennesker.

Gennem en landsindsamling skaffede modstandskredse penge til at købe et areal på Skamlingsbanken, og i 1948 blev rejst et mindesmærke for modstandskampens ofre i form af en klokkestabel. I Klokkestablen på Skamlingsbanken er der seks klokker, der tre gange om

dagen spiller de første toner af Prins Jørgens March, BBC's kaldesignal til Danmark i besættelsesårene, afsluttet med bedeslag.

Skamlingsbankeselskabet har besluttet, at der ikke skal rejses flere mindesmærker på Skamlingsbanken og har i flere omgange takket nej til ønsker om nye mindesmærker.

Festligheder
Gennem tiden har der også været holdt mange uformelle og festlige møder på stedet, møder der ikke har et særligt ideologisk eller politisk indhold, men hvor Skamlingsbanken danner rammen om fællesskab og fest. Her kan bl.a. nævnes familiefester, sangstævner, ungdomsmøder, dans, Sankt Hansfester og meget mere. I 1998 startede en ny tradition med opera på Skamlingsbanken, hvor Det Kongelige Teater med solister, kor og i nogle tilfælde endda ballet og orkester gæster Skamlingsbanken med højdepunkter for den kommende sæson.

I dag foregår mange større møder og operafesterne ved Klokkestablen, hvor skråningerne rummer væsentlige naturværdier. Målet er fremover at friholde de sårbare skråninger ved Klokkestablen for de største arrangementer, der i stedet kan finde sted på en ny folkemødeplads i et mindre sårbart område, der hidtil har været dyrket som juletræsplantage, men nu afgræsses, hvor man vil kunne tilbyde tidssvarende faciliteter.

Mindesmærker og monumenter
Med fredningen ønskes det at sikre, at monumenterne på Skamlingsbanken i fremtiden forbliver på deres nuværende placering, således at de også fremadrettet forbliver en del af den kulturhistoriske fortælling på Skamlingsbanken. Fredningen ønskes udelukkende gældende for selve monumenterne og deres fundamenter, mens belægning og beplantning omkring fortsat skal kunne ændres med det forbehold at monumenterne altid skal være fuldt synlige og tilgængelige i deres helhed.

Mindesmærkerne og monumenterne, der omfattes af fredningen er følgende:
- Skamlingsbankestøtten, 1863, bortsprængt i 1864, genrejst 1866
- Klokkestablen, 1948
- Talerstolen, 1903
- N. F. S. Grundtvig, 1884
- Laurids Skau, 1893
- Theodor August Jes Regenburg, 1898
- Mourits Mørk Hansen, 1899
- Christian Flor, 1912
- Peder Skau, 1921

Ovennævnte mindesmærker og monumenter er nærmere beskrevet i bilag 5

Talerstolen blev opført i 1903.

Geodætisk sten og grænsesten

På Højskamlingen umiddelbart nord for Skamlingsbankestøtten står en højdemålingssten i granit. Der er i 1868 fastlagt en deklaration vedrørende stenen, der sikrer "*… at Staten uden vederlag maa benytte og over Selskabets grund have fri passage til det grundstykke som ligger omkring det paa Skamlingsbanken af hensyn til gradmaalingen reiste granitpostament i en cirkel, hvis centrum er selve postamentets midtpunkt og hvis radius er 3 alen…".*

Den geodætiske sten på Højskamling.

Nord-vest for restauranten står der desuden to grænsesten fra 1864-grænsen. Det er uvist, hvornår de er blevet placeret på Højskamlingen.

Adgangsforhold og parkering
Oprindeligt har der været adgang til Skamlingsbanken via den historiske hulvej, der løber fra Skamlingvejen ved Skamling Camping. Senere er etableret den nuværende adgangsvej fra Skamlingvejen til restauranten og parkeringsplads. Fra restauranten er der adgang til Klokkestablens arealer via stiforbindelse. Den nye folkemødeplads vil have adgang for materiel m.v. fra grusvejen ved Stråruplund, mens øvrige deltagere må benytte parkering ved Højskamlingen, hvor der også vil være mulighed for eventparkering i forbindelse med arrangementer på folkemødepladsen.

Mindre parkeringspladser ude i landskabet giver mulighed for alternative indgange til besøg i landskabet.

Offentlighedens adgang
Der er i dag adgang på arealer tilhørende Kolding Kommune, Skamlingsbankeselskabet, Fonden til Klokkestablens bevarelse samt på den eksisterende fredede del af Peter Varmings arealer nord for Klokkestablen.

Fredningsforslaget lægger op til at uanset fremtidige ejere, så skal der også fremover her være adgang for alle hele døgnet.

Inden for fredningsforslagets afgrænsning er dog følgende private arealer undtaget: matr. nr. 6f, 20b, 20d, 20f, 18b, Binderup By, Sdr. Bjert og del af 10a Grønninghoved By, Vejstrup. Her reguleres adgang af de gældende adgangsbestemmelser.

Møde på Skamlingsbanken 1919.

Gæster strømmer til ved besøg af Det Kongelige Teater 2015.

Friluftsliv

Skamlingsbanken har siden de første sprogfester i 1840'erne været et vigtigt mødested, og har i dag status som et væsentligt kulturhistorisk mødested med en stærk historie. I dag mødes folk på Skamlingsbanken i forbindelse med grundlovsdag, ved besøget af Det kongelige Teater, i forbindelse med mindehøjtideligheder, sangfester, bioblitz m.v.

Skamlingsbanken er også et yndet udflugtsmål for skoleklasser, børnehaver, firmaudflugter, foreningsudflugter og familiekomsammen. Her benyttes landskabet ofte sammen med et besøg i restauranten eller køb af is i udstillingsbygningen.

Både organiserede og uorganiserede grupper benytter også i dag området flittigt omkring mindesmærkerne og på det etablerede stinet til gåture, løb, cykling, naturture, kælketure, skiløb m.m.

Med fredningsforslaget er det hensigten, at Skamlingsbanken fortsat skal være et velbesøgt mødested. Både i offentlige og private sammenhænge til store og små arrangementer. De kulturhistoriske mødesteder, Restaurant Skamlingsbanken, nyt besøgscenter samt Folkemødepladsen skal understøtte funktionen som mødested.

Fredningsforslaget er udarbejdet på baggrund af projektet 'Skamlingsbanken – et nationalt samlingssted', som Kolding Kommune står bag sammen med Skamlingsbankeselskabet og Klokkestabelfonden. Visionen bag projektet er at revitalisere stedet ved at genskabe landskab og udsigter, styrke naturværdierne samt sætte fortællingen af stedets enestående historie ind i en større sammenhæng, der i øjenhøjde med besøgende, perspektiverer fortid, nutid og fremtid gennem moderne formidling og kulturarrangementer. Konkret indeholder projektet en fjernelse af den eksisterende udstillingsbygning og opførelse af et nyt besøgscenter, der i

højere grad indpasser sig i landskabet og indeholder toiletfaciliteter, café, undervisningslokale og introducerer besøgende for området og leder ud i landskabet, hvor der etableres formidlingsspots og opholdssteder. Besøgscenteret placeres på det sydøstligste hjørne af den nuværende parkeringsplads, på et areal, der allerede er berørt af anlæg. Her vil det ligge centralt, men påvirke de vigtige udsigter i området mindst muligt.

NY PLACERING • AKSONOMETRI SET FRA SØ

NY PLACERING • AKSONOMETRI SET FRA SV

Illustrationer af planlagt besøgscenter, der integreres i landskabet ved Højskamlingen.

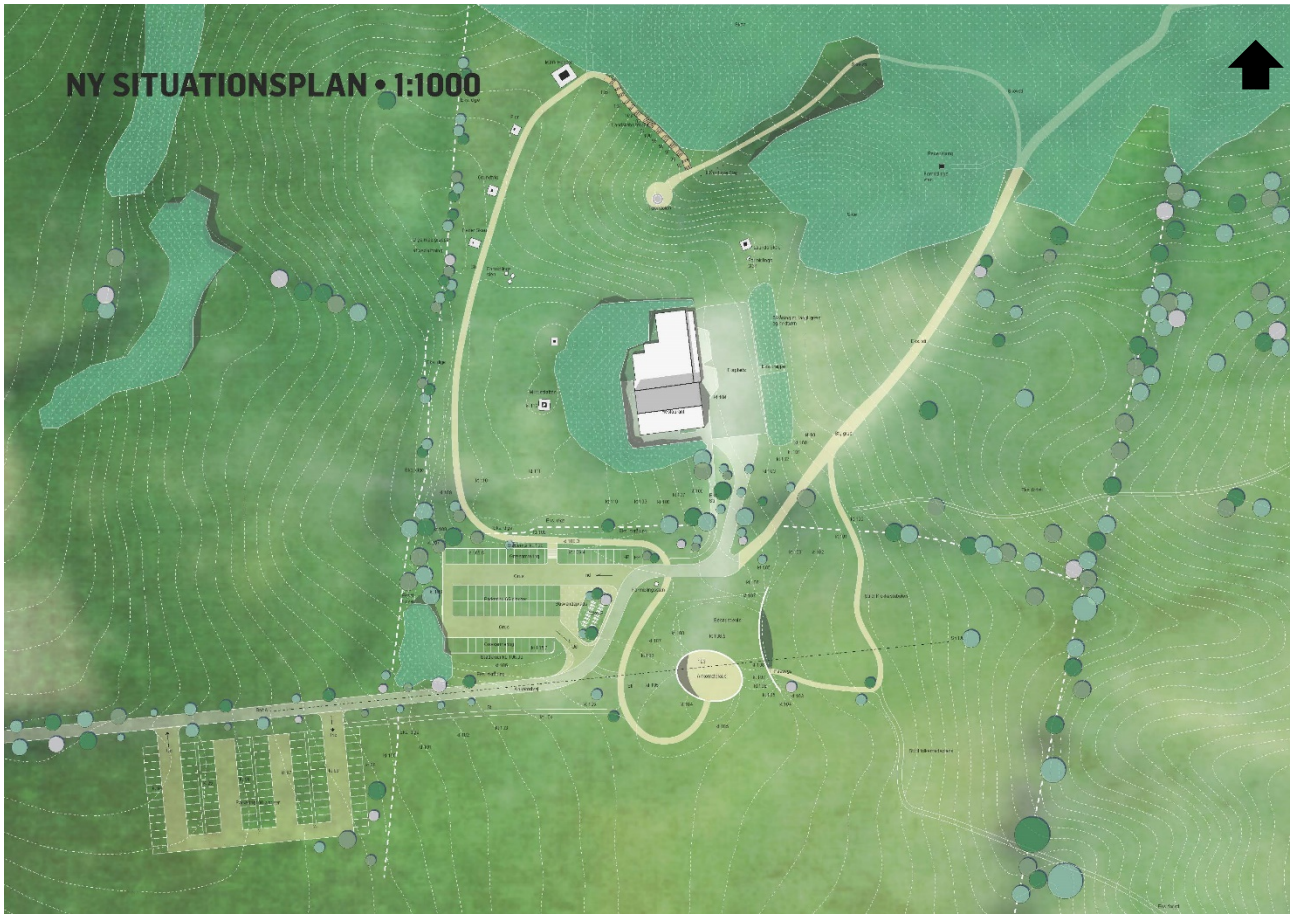

Situationsplan af skitseforslag til besøgscenter, nyt sti- og vejforløb samt parkering.

I dag afholdes store folkemøder som operafesten på arealet ved Klokkestablen. Her finder man på den syd-østvendte skråning sårbare naturarealer. For at skåne disse arealer og sikre en bedre infrastruktur omkring afholdelse af større arrangementer med flere tusinde deltagere, indeholder projektet for Skamlingsbanken etablering af en ny folkemødeplads på et areal, der har været anvendt til juletræsbeplantning indtil for få år siden, beliggende syd-øst for Højskamling. Folkemødepladsen skal anvendes til et mindre antal kulturelle arrangementer årligt og vil bestå af en sceneplads og et areal, der kan klargøres til kortvarig eventparkering i forbindelse med arrangementer og en central vej til at køre materiel frem til scenepladsen. Det overordnede formål er at integrere alle anlæg bedst muligt i landskabet både ved placering og valg af overflader, som vil udvikle sig i videst muligt omfang til græsarealer.
Som en undtagelse tillades afholdelse af Opera på Skamlingsbanken i 2019 ved Klokkestablen som tidligere år, da anlægget af den nye folkemødeplads ikke forventes færdigt på det tidspunkt.

Landskabet skal benyttes til oplevelser både med høj og lav puls. Der skal således være plads til den stille natur- og kulturoplevelse samt de mere fysiske aktiviteter, hvor landskabets variation og højdekurver udnyttes. Stinettet skal lede rundt og være med til at styre færdslen, ligesom der i mindre sårbare områder kan anlægges faciliteter til særlige aktiviteter. Stinet, shelterpladser og øvrige spots skal være med til at styrke oplevelsen af landskabet samt byde ind til leg og bevægelse.

Skamlingsbankens forskellige fortællinger omkring kultur, natur og landskab skal formidles til områdets gæster. Fortællingerne vil blive tilgængelig gennem udstilling og formidlingselementer i landskabet go digitale platforme.

Formidlingen skal være en attraktion i sig selv og tilbyde et uformelt læringsmiljø til skolebørn og studerende. Væsentlige støttepunkter for formidlingen bliver et nyt besøgscenter samt Naturlaboratoriet (udeskole/madpakkehus). Picnicpladser og øvrige spot-faciliteter skal ligeledes skabe mulighed for ophold i forbindelse med formidling og oplevelse på egen hånd eller med guide.

Naturpleje og naturplejeaftaler
De permanente græsarealer benyttes til afgræsning og/eller høslæt. Arealet med afgræsning er øget i takt med Kolding Kommunes opkøb af jord. Kolding Kommune koordinerer i dag naturplejen i samarbejde med de private lodsejere. Nyligt opkøbt agerjord og juletræsplantager skal naturgenoprettes og indgå i plejen. Det er fredningens hensigt at styrke områdets overdrev samt højne de tilknyttede biologiske værdier.

Naturgenopretning
På de tidligere dyrkede arealer er der potentiale for udvikling af overdrevsnatur. Det gælder både de sandede og grusede jorde samt de kalkholdige lerjorde. Genopretningen af overdrev skal højne landskabsoplevelsen og fremme udsigten ud over landskabet. Det øgede areal med overdrev skal også understøtte naturværdierne på de eksisterende overdrev, skabe nye levesteder for flora og fauna og være med til at sikre et mere robust økosystem.

Råstofindvinding og vandindvindingsinteresser
Fredningsområdet er et område med drikkevandsinteresser. En del af området er desuden inden for indvindingsopland til Mosvig Vandværk. Inden for fredningsområdet er registreret flere sløjfede boringer. I umiddelbar nærhed til fredningsområdet ligger flere ejendomme med husholdningsboringer og vandforsyningsboringer.

Regionen har ikke registreret nogle råstofgraveområder inden for det fredede område. Der har tidligere været mindre graveområder til privat brug i området. I dag graves der grus til ejers eget brug på matrikel nr. 20a Binderup By, Sdr. Bjert.

Umiddelbart øst for den eksisterende restaurationsbygning er der registreret en vidensniveau 1 forurening, hvor der har været et mindre lossepladsområde.

Natura2000-interesser
Havområdet øst for Skamlingsbanken er beskyttet som Natura 2000 område 112 Lillebælt bestående af EF-Fuglebeskyttelsesområde nr. 47 og EF-Habitatområde nr. 96.

Området er udpeget for at beskytte en række forskellige naturtyper og dyrearter – herunder en række fuglearter som bl.a. Havørn, Rørhøg og Sangsvane, som er knyttet til hav og kyst. (En samlet liste over arter og naturtyper på områdets udpegningsgrundlag kan ses i Natura 2000 planen: http://mst.dk/media/130498/n112_n2000plan_2016-21.pdf)

På grund af afstanden til området vurderes det, at de naturtyper, som Natura 2000 området er udpeget for, ikke vil blive påvirket af fredningen.

Mellem Skamlingsbanken og Natura 2000 området ligger et større sommerhusområde, hvorfra der i forvejen forekommer forstyrrelse i form af larm og færdsel. På grund af afstanden og karakteren af de fremtidige aktiviteter (naturpleje samt offentlige aktiviteter og færdsel) vurderes derfor, at projektet ikke vil give anledning til øget forstyrrelse af kystfuglene i området. Kommunen er ikke bekendt med, at projektområdet rummer yngle- eller fourageringsområder for nogle af arterne på udpegningsgrundlaget, ligesom det ikke vurderes sandsynligt, at nogle af disse arter skulle være i området.

Det er derfor kommunens vurdering, at en fredning af området ved Skamlingsbanken ikke vil medføre en negativ påvirkning af de naturtyper og arter, som Natura 2000 området er udpeget for.

4. Frednings- og planlægningsmæssige forhold

Eksisterende fredninger
En del af området er omfattet af Overfredningsnævnets kendelse af den 7. december 1936 'Fredning af dele af Skamlingsbanken og arealer omkring denne'. Der er tale om en status quo fredning, der skal "bevare uskæmmet den nuværende Udsigt fra Skamlingsbankens Top" – det vil sige opretholde tilstanden på Skamlingsbanken på tidspunktet for fredningens gennemførsel i 1936. Overfredningsnævnets kendelse i 1936 stadfæster to kendelser som fredningsnævnet afsagde i 1935.

Den første kendelse fra 15. februar 1935 vedrører de sydligste arealer, inden for fredningen, hvor der ikke må bebygges, anbringes reklameskilte, telefonmaster, elektriske ledninger eller andet som kan virke forstyrrende for udsynet og de på daværende tidspunkt ubeplantede arealer må ikke beplantes med træer eller andet, der kan hindre udsynet. Kendelsen træffer ikke bestemmelser om færdselsret, da arealerne på daværende tidspunkt var ejet af Skamlingsbankeselskabet og var offentligt tilgængelige.

Den anden kendelse af 28. december 1935 vedrører fredning af yderligere arealer nord og vest for Skamlingsbanken. Kendelsen redegør bl.a. for, at:
"*Ved behandling af hele sagen (tidligere kendelse + denne)… har nævnet haft for Øje dels at bevare fredet for ødelæggelse et større samlet Areal af dette Sydjyllands højeste Punkt, med Arealets egen ejendommelige Naturkarakter og med den skønne vide Udsigt baade ud over Vandet og ind over Landet, dels at sikre Almenheden en passende Adgang dertil, og Nævnet maa finde, at begge de nævnte Formaal er af saa stor Betydning for Almenheden – det drejer sig om et sted, hvor navnlig hele Sommeren igennem et meget stort Antal Mennesker søger hen, baade fra fjern og nær.*"
Udover de generelle forbud mod bebyggelse og anden udsigtshæmmende anlæg sikrer kendelsen adgangs- og opholdsret til Flensburgs Bakke ved den senere opførte klokkestabel og muligheden for afholdelse af møder med ejers tilladelse. Nord for Flensburgs Bakke muliggør kendelsen opførelse af sommerhus (til eget brug) og cementfabrik efter Nævnets godkendelse.

Danmarks Naturfredningsforening og Kolding Kommune ser store muligheder i en udvidet og moderniseret fredning, der udover at varetage udsigtshensyn, også kan varetage hensyn til natur, kulturhistorie, friluftsliv, formidling og i højere grad sikre mulighederne for færdsel og ophold. Derudover ønsker sagsrejsere med en ny fredning at sikre mulighederne for at udvikle Skamlingsbanken, som et folkeligt mødested også for fremtiden.

Luftfoto med afgrænsning af fredningsområdet. Rød skravering: Eksisterende fredning. Stjerne: Skamlingsbankestøtten.

Zonestatus
Landzone.

Kommuneplanforhold
Fredningsområdet er i kommuneplan 2017-2029 omfattet af rammeområde 0929.G2, 1339.G1 og 0931.S1 og 0929.G4.

For rammeområde 0929.G2 og 1339.G1 gælder, at der er tale om et historisk, natur- og friluftsområde. Området kan anvendes til rekreative og kulturelle aktiviteter som friluftskoncerter og events, formidling, spejderaktiviteter, bevægelsesprægede aktiviteter og naturoplevelser. Området skal fastholdes i landzone og der fastlægges rammer for opførelse af et besøgscenter samt øvrige faciliteter til den nødvendige drift i området.

For rammeområde 0931.S1 gælder, at der er tale om et sommerhusområde. Den del af rammeområdet, der er omfattet af dette fredningsforslag, er delvist omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og er i lokalplan 0931-61 udlagt til eng og overdrev, der forbliver i landzone.

For rammeområde 0929. G4 gælder, at der er tale om et område til campingplads med tilhørende servicefaciliteter, campinghytter o.l. Den del af rammeområdet, der omfattes af dette fredningsforslag, er i dag skovareal.

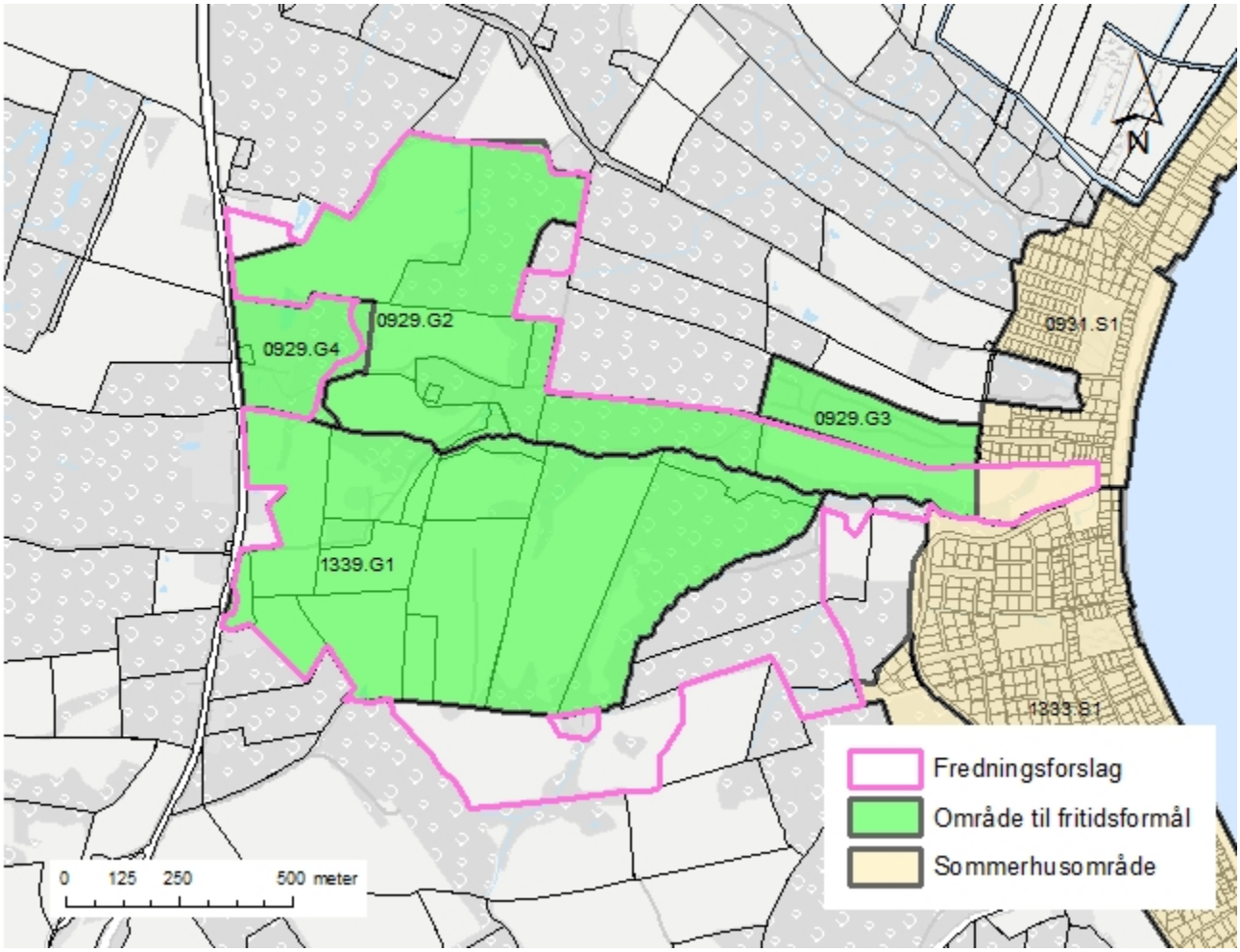

Kort med kommuneplanrammer og afgrænsning af fredning.

Fredningsområdet er desuden omfattet af følgende retningslinjer i kommuneplanen:

- Bevaringsværdige landskaber
- Større uforstyrrede landskaber
- Særligt værdifulde geologiske beskyttelsesområder
- Kystnærhedszonen
- Offentlighedens adgang
- Lavbundsarealer
- Særligt værdifulde naturområder
- Naturområder
- Potentielle naturområder
- Økologiske forbindelser
- Potentielle økologiske forbindelser
- Særlig værdifulde landbrugsområder
- Skovrejsning uønsket
- Kulturhistoriske værdier

Kolding Kommune vurderes, at fredningsforslaget er i overensstemmelse med og understøtter ovenstående retningslinjer.

Lokalplanforhold
Kolding Kommune udarbejder et kommuneplantillæg og lokalplanforslag for en del af området, der skal muliggøre opførelse af besøgscenter, p-pladser og folkemødeplads i overensstemmelse med nærværende fredningsforslag. Lokalplanforslaget vil afvente behandlingen af nærværende fredningsforslag.

En del af matr. nr. 6q, Binderup By, Sdr. Bjert er omfattet af lokalplan 0931-61 for Binderup Strand – et sommerhusområde. Den del af lokalplanområdet, der er omfattet af dette fredningsforslag, er delvis omfattet af naturbeskyttelseslovens § 3 og er i lokalplan 0931-61 udlagt til eng og overdrev, der forbliver i landzone.

Øvrige planforhold
Området ligger inden for kystnærhedszonen.
Dele af området er omfattet af fredskovspligt jf. skovloven.
Hovedparten af området er desuden omfattet af skovbyggelinje jf. Naturbeskyttelseslovens § 17.

Miljøvurdering
Fredningsforslaget er screenet i henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer og af konkrete projekter (VVM) § 10. se bilag 4.

Kolding Kommune har i screeningen vurderet, at fredningsforslaget har så væsentlige indvirkninger, at forslaget skal miljøvurderes. Miljøindvirkningerne ses på biologisk mangfoldighed, menneskers sundhed/materielle goder, landskabet, ressourceeffektiviteten og det indbyrdes forhold mellem beskyttelses- og benyttelsesinteresser.

Der er derfor gennemført en miljøvurdering ved udarbejdelse af en miljørapport, der vurderer den sandsynlige, væsentlige indvirkning på miljøet af fredningsforslaget, vurdering af alternativer og forslag til overvågning, se bilag 4.
Miljørapporten konkluderer, at fredningsforslaget vil have en væsentlig positiv indvirkning på miljøet. Miljørapportens anbefalinger til overvågning vil kunne implementeres i arbejdet med plejeplan og øvrig sagsbehandling for området.

5. Forslag til fredningsbestemmelser

§ 1 Fredningens formål

Fredningen har til formål

- at beskytte og forbedre de landskabelige værdier og sikre udsigten fra Skamlingsbanken over det omkringliggende landskab,
- at beskytte og forbedre de biologiske værdier,
- at bevare områdets karakter af overvejende lysåben natur og småskove,
- at beskytte og formidle områdets naturhistoriske og kulturhistoriske værdier,
- at udvikle områdets rekreative værdier,
- at sikre og forbedre offentlighedens adgang.

§ 2 Bevaring af området

Fredningsområdet, som er på 128 ha, skal bevares med karakter af overvejende lysåben natur med diger, levende hegn, dybe slugter og småskove samt diffuse overgange imellem disse, med mindre en tilstandsændring er påbudt eller tilladt i de følgende bestemmelser eller tillades ved dispensation fra fredningsnævnet, f.eks. i forbindelse med naturforbedring, kulturhistorisk funktion eller rekreativ anvendelse.

§ 3 Delområder

Fredningsområdet er opdelt i syv delområder med hver deres formål, jf. § 4 stk. 4. Områderne er følgende og kan ses på kortbilag 2:

1. Besøgscenter, restaurations- og parkeringsområde
2. Folkemødeplads
3. De kulturhistoriske mødesteder; Klokkestablen og monumentområdet på Højskamling
4. Naturområder med friluftsfaciliteter
5. Naturområder med biodiversitet som primært fokus
6. Åbent landskab
7. Skov

§ 4 Bebyggelse, faste konstruktioner og tekniske anlæg

Generelle bestemmelser

Stk. 1. Der må ikke opføres ny bebyggelse med mindre der er tale om en af nedenstående undtagelser. Ombygning samt mindre tilbygninger af eksisterende restaurationsbygning kan tillades efter fredningsnævnets godkendelse.

Stk. 2. Eksisterende lovlig bebyggelse tillades genopført efter brand eller anden hændelig undergang. Det er en forudsætning, at bebyggelsen har samme omfang og placering som den tidligere bebyggelse.

Stk. 3. Fredningen er ikke til hinder for opstilling af nødvendige mindre primitive læskure til husdyr. Forudsat at disse indpasses i landskabet og fremtræder i dæmpede farver, kan det ske uden fredningsnævnets godkendelse.

Stk. 4. Der må ikke etableres faste konstruktioner og anlæg som f.eks. nye jagtstiger, vindmøller, master og andre tekniske anlæg. Der må ikke føres luftledninger over arealerne.

Forbud mod opførelse af nye jagtstiger gælder ikke for matriklerne nr. 20b, Binderup By, Sdr. Bjert og del af 10a Grønninghoved By, Vejstrup.

Stk. 5. Der må alene etableres sædvanlig nedadrettet belysning og kun i tilknytning til restaurationsbygning og besøgscenter samt ankomstvej og -sti. Undtaget er midlertidig belysning i forbindelse med arrangementer i delområde 1, 2 og 3 samt midlertidig belysning langs stier i forbindelse med ovennævnte arrangementer.

Stk. 6. Fredningen er ikke til hinder for opførelse eller etablering af forgængelig eller midlertidige landskabsinstallationer, som understøtter oplevelsen af området efter fredningsnævnets godkendelse.

Stk. 7. Fredningen er ikke til hinder for opsætning af sædvanlige landbrugshegn til kreaturer, heste, får og geder m.v. Hegningen må ikke begrænse offentlighedens adgang til området, men skal forsynes med selvlukkende låger, stenter eller lignende.

Stk. 8. Fredningen er ikke til hinder for etablering af de nødvendige foranstaltninger i forbindelse med pleje, anlæg af stier m.v. f.eks. stenter, drikkeanlæg, fangfolde og lignende.

Stk. 9. Der må opsættes informationstavler, plader og lignende elementer til formidling af området efter tilladelse af plejemyndigheden. Der må desuden opsættes bænke, i tilknytning til stier.

Stk. 10 Fredningen er ikke til hinder for opførelse af fugletårne og lignende efter fredningsnævnets godkendelse.

Stk. 11. Der må ikke etableres permanent udendørs oplag på arealerne inden for fredningen eller ske deponering af affald eller lignende.

Fredningen er dog ikke til hinder for oplag af brænde og tømmer fra ejendommens egen skov på matr. nr. 6f, Grønninghoved By, Vejstrup og matr. nr. 20a, 20b, 20d og 20f Binderup By, Binderup.

Stk. 12. Delområder: Inden for delområde 1-7, jf. kortbilag 2, gælder dog følgende delområdebestemmelser:

Delområde 1. Besøgscenter, restaurations- og parkeringsområde:

- Inden for byggefelt vist på kortbilag 5 tillades efter fredningsnævnets godkendelse opførelse af ét besøgscenter på maks. 500 m^2 brutto, som erstatning for eksisterende udstillingsbygning. Integreret med besøgscenteret tillades derudover etablering af depot og overdækket passage på tilsammen maks. 100 m^2. Terrænændringer i forbindelse med byggeriet kan overskride byggefeltet.

- Besøgscenteret skal indpasses i landskabet samt understøtte formålet om formidling af områdets landskab, natur og kulturhistorie. Selve besøgscenteret skal være tilgængeligt for handicappede.

- Besøgscenteret tillades opført i én etage med mulighed for færdsel på tagfladen. Besøgscenteret skal have en maksimal højde på terræn over bygning på 108,5 DNN eksklusiv værn i forhold til færdsel på taget af besøgscenteret.

- Fredningen er ikke til hinder for opstilling af midlertidige telte på restaurantens forplads i forbindelse med fester og andre arrangementer.

- Fredningen er ikke til hinder for nedrivning og genopførelse af eksisterende restaurationsbygning efter fredningsnævnets godkendelse af placering, omfang og materialevalg.

- Der kan etableres p-pladser som vist på kortbilag 4.

Delområde 2. Folkemødeplads:

- Der kan etableres en permanent sceneplads. Scenepladsen skal etableres med græsarmering. Der tillades desuden etableret installationer, der kan understøtte stedets anvendelse til store folkemøder, såsom el, mv. Permanente installationer må ikke fremstå synlige.

- Der kan opstilles midlertidig scene og publikumsfaciliteter i forbindelse med afholdelse af arrangementer.

- Der kan afholdes op til fire kulturelle arrangementer om året med over 5000 deltagere, hvoraf de to arrangementer kan være af op til 3 dages varighed. Derudover kræves særskilt tilladelse af fredningsnævnet. Dertil hørende faciliteter, herunder en sceneplads, samt et areal til kortvarig parkering i forbindelse med arrangementer, toiletter og scener kan opsættes midlertidigt. Kørsel i relation til arrangementet skal ske ad den på kortbilag 4 viste rute.

- Der tillades etableret en permanent landskabsinstallation, der med respekt for landskabet markerer stedets funktion som folkemødeplads.

Delområde 3. De kulturhistoriske mødesteder; Klokkestablen og monumentområdet på Højskamling:

- Der kan fortsat afholdes arrangementer, som knytter sig til områdernes kulturhistoriske funktion.

- I forbindelse med Klokkestablens jubilæumsarrangementer kan de råde over eget areal (matr. nr. 20c Binderup By, Sdr. Bjert). I 2019 tillades desuden afholdelse af opera på Skamlingsbanken på Klokkestablens arealer, som tidligere år.

- Fredningen er ikke til hinder for midlertidig opstilling af overdækninger eller telte, til brug for afholdelse af folkemøder, mindehøjtideligheder o.l. i overensstemmelse med stedets funktion og kulturhistorie.

- Det er tilladt at opstille flagstænger som erstatning for eksisterende efter fredningsnævnets godkendelse.

Delområde 4. Naturområder med friluftsfaciliteter:

- Inden for delområdet skal plejen understøtte øget biodiversitet.

- Inden for området og ved de på kortbilag 2 viste placeringer kan efter fredningsnævnets godkendelse opføres faciliteter til picnic, ophold, leg, undervisning og lignende. Disse tillades også opført med overdækning.

- Inden for areal markeret på kortbilag 2 som facilitetsområde naturlab tillades opførelse af et delvist åbent byggeri, til opholds-, undervisnings- og formidlingsformål på op til 100 m^2. Bygningen skal være delvis åben og opføres i naturmaterialer og med en maksimal højde på 6 meter.

- På areal inden for delområde 4 markeret på kortbilag 2 som facilitetsområde bjerget tillades teltslagning og opførelse af op til to shelters. Der kan indlægges vand.

- Derudover tillades opførelse af op til tre offentlige shelterpladser, heraf én med overnatningskapacitet til en skoleklasse.

- Shelterpladsen med overnatningskapacitet til en skoleklasse skal placeres inden for matr. nr. 7ad, 11as eller facilitetsområde – naturlab som vist på kortbilag 2 og så den opleves som en selvstændig facilitet.

- Fredningen er ikke til hinder for opførelse af mindre toiletbygninger inden for delområdet.

Delområde 5. Naturområder med biodiversitet som primært fokus:
- Inden for delområdet er biodiversitet det primære formål.

- Offentlighedens færdsel og almindelig benyttelse sker på naturens præmisser.

- Inden for det på kortbilag 4 markerede område kan ske parkering i forbindelse med store arrangementer.

- I tilknytning til Odderbækken tillades etableret overgange, broer eller lignende facilitet på de fire steder, der er markeret på kortbilag 2, eller efter fredningsnævnets godkendelse.

- Ved de på kortbilag 2 viste placeringer kan efter fredningsnævnets godkendelse opføres faciliteter til picnic, ophold, leg, undervisning og lignende. Disse tillades også opført med overdækning.

Delområde 6. Åbent landskab:
- Forbud imod tilplantning eller flerårige udsigtshæmmende afgrøder som f.eks. juletræer og energipil.

Delområde 7. Skov:
- Skovdriften kan ske som hidtil men med hjemmehørende arter. Fredningen er ikke til hinder for ekstensivering eller ophør af skovdriften.

- Fredningen er ikke til hinder for nedrivning og genopførelse af eksisterende sommerhus efter fredningsnævnets godkendelse af placering, omfang og materialevalg.

§ 5 Veje og adgangsforhold

Stk. 1. Der er adgang til det fredede område for besøgende i bil fra Skamlingvejen, Binderup Strandvej og Skovvej v. Grønninghoved, som vist på kortbilag 4.
I forbindelse med arrangementer på Folkemødepladsen (delområde 2) er der desuden adgang via Skamlingvejen v. Stråruplund, som angivet på kortbilag 4, for materiel, backstage m.v.
Busparkering tillades kun på areal ved Skamlingvejen, markeret som P3 på kortbilag 4. Ved de øvrige adgangsveje tillades dog afsætning og opsamling af buspassagerer.
Fredningen er ikke til hinder for fortsat adgang til sommerhus på matrikel 20d Binderup By, Sdr. Bjert via hulvej ved Skamling Camping.
I forbindelse med arrangementer ved Klokkestablen og talerstolen er der adgang for materiel og dårligt gående via servicevej, der løber fra restauranten til Klokkestablen.

Stk. 2. Ved adgangsvejen til Skamlingsbanken, besøgscenter og restaurant udlægges arealer, hvor der tillades etableret parkering med fast belægning som grus eller græsarmering. Parkeringsarealer fremgår af kortbilag 4. Parkeringsanlæg skal søges indpasset bedst muligt i landskabet.

Ved anlæggelse af nyt besøgscenter jf. § 4 stk. 2 tillades omlægning af adgangsvej og parkeringspladser inden for delområde 1.

Stk. 3. Fredningen er ikke til hinder for, at arealer angivet på kortbilag 4 anvendes til eventparkering i forbindelse med arrangementer på Folkemødepladsen, hvor der er behov for et større antal parkeringspladser end de permanente. Der tillades desuden parkering for handicapkøretøjer midlertidigt i forbindelse med arrangementer på Folkemødepladsen (delområde 2) ved adgangsvej fra Skamlingvejen v. Stråruplund, som angivet på kortbilag 4.

Stk. 4. Fredningen er ikke til hinder for etableringen af mindre p-pladser ved Binderup Strandvej og skovvej v. Grønninghoved, som vist på kortbilag 4.

Stk. 5. Fredningen er ikke til hinder for etablering af en cykelsti langs Skamlingvejen.

§ 6 Bevaring af kulturmindesmærker

Stk. 1. De på kortbilag 1 markerede mindesmærker, herunder Støtten, Klokkestablen, Talerstolen, Grundtvig-stenen, Laurids Skau, Theodor August Jes Regenburg, Mourits Mørk Hansen, Christian Flor og Peder Skau, skal bevares på deres nuværende placering fra sokkel og op. Fredningen er ikke til hinder for vedligeholdelse og renovering af mindesmærkerne samt fornyelse af omkringliggende belægninger o.l.

§ 7 Terrænændringer mv.

Stk. 1. Der må ikke foretages terrænændringer. Der må ikke fyldes op, graves af eller planeres. Undtaget er dog terrænændringer i forbindelse med byggeri og anlæg efter fredningsnævnets godkendelse herunder opførelse af besøgscenter som nævnt i § 4 stk. 2 og dertilhørende ankomstarealer m.v. samt omlægning af adgangsvej og parkeringsarealer som nævnt i § 6 stk. 2.

Fredningen er ikke til hinder for mindre terrænændringer i forbindelse med etablering og vedligehold af stinet, spots og mindesmærker.

Stk. 2. Råstoffer må ikke udvindes heller ikke til eget brug. Undtaget er grusgravning på matr.nr. 20a Binderup By, Sdr. Bjert, der kan fortsætte til eget brug. Ved evt. ophør tillades retablering af terrænet efter fredningsnævnets godkendelse.

Stk. 3. Fredningen er ikke til hinder for terrænændringer og gravearbejde ifm. arkæologiske, geologiske eller andre videnskabelige undersøgelser og naturgenopretning, der tjener fredningens formål.

§ 8 Arealernes drift og anvendelse samt retningslinjer for plejen

Plejen

Stk. 1. Plejemyndigheden gennemfører pleje til opfyldelse af fredningens formål i henhold til den til enhver tid gældende bekendtgørelse om pleje af fredede arealer og tilsyn.

Stk. 2. Fredningen er ikke til hinder for naturgenopretning, der udmønter fredningens formål, eller andre biodiversitetsfremmende foranstaltninger i området.

Lysåbne arealer

Stk. 3. Arealer med plejetiltag (kortbilag 3) skal henligge lysåben. Enkeltstående, karakteristiske træer og buske eller trægrupper og levende hegn af løvtræer kan dog bevares. Tilplantning med nye levende hegn, småbevoksninger og solitære træer skal fastlægges i en plejeplan.

Stk. 4. Arealer med plejetiltag (kortbilag 3) må ikke gødes, sprøjtes med bekæmpelsesmidler, omlægges, drænes eller på anden måde jordbehandles med mindre det har til formål at øge biodiversiteten eller bekæmpe offentlig udmeldte invasive arter. På matrikelnummer 20a, Binderup By, Sdr. Bjert og 10a Grønninghoved By, Vejstrup kan hidtidig drift i forbindelse med afgræsning fortsætte.

Skovarealer
Stk. 5. Fredskov langs Odderbækken på matrikelnummer 6u Binderup By, Sdr. Bjert, 1b, del af 1x, del af 7ad, del af 8n og 11at Grønninghoved By, Vejstrup skal henligge som naturskov, dog med mulighed for plejetiltag, der har til formål at øge biodiversiteten. Plejen fastlægges i en plejeplan. Ikke hjemmehørende arter kan fjernes ved plukhugst. Træer og større grene til fare for publikums færdsel på veje og stier kan beskæres eller fjernes efter behov. Undtaget er matrikel nr. 6f, Grønninghoved By, Vejstrup, der kan fastholde hidtidig drift med plukhugst. Eksisterende fremmed nål på matriklerne udfases ved drift eller naturlig henfald.

Stk. 6. Fredskov på matrikelnummer 5g, 20b, 20d Binderup By, Sdr. Bjert skal være løvskovsdomineret. Hjemmehørende nål som skovfyr, taks og ene kan dog indgå i blandskov. Eksisterende fremmed nål udfases ved drift eller naturlig henfald.

Stk. 7. Skovbeplantning på matrikel nr. 20a og 20f, Binderup By, Sdr. Bjert og 35 Grønninghoved By, Vejstrup skal være løvskovsdomineret. Hjemmehørende nål som skovfyr, taks og ene kan dog indgå i blandskov. Eksisterende fremmed nål udfases ved drift eller naturlig henfald. Drift ved plukhugst kan fortsætte som hidtil.

Stk. 8. Fredningen er ikke til hinder for genplantning af lund med 5 nordiske træer ved Talerstolen matr. nr. 35 Grønninghoved By, Vejstrup.

Vandhuller
Vandhullerne skal holdes delvist åbne for overgroende vegetation langs bredderne og bredderne skal udformes, så det giver optimale forhold for fauna og flora.

Udsigter
Plejen skal understøtte udsigterne fra Skamlingsbankens højderyg.

§ 9 Plejemyndigheden

Stk. 1. Plejemyndigheden udarbejder en plejeplan senest 2 år efter fredningens gennemførelse. Den første plejeplan skal gælde for højst 5 år, de senere efter behov, den skal dog fornyes minimum hvert 15. år. Den skal redegøre for plejeforanstaltninger ift. natur, landskab og udsigter samt redegøre for anlægsarbejder samt eventuelle detailændringer i almenhedens adgangsret. Plejeplanen kan indeholde forslag til etablering af primitive publikumsforanstaltninger, f.eks. borde, bænke og affaldskurve, og opsætning af sædvanlige husdyrhegn og læskure til dyr.

Stk. 2. Der skal gives grundejere, forpagtere og Danmarks Naturfredningsforening ret til at udtale sig om forslaget til plejeplan.

Stk. 3. Såfremt der er uenighed om indholdet af plejeplanen, forelægges den for fredningsnævnet til afgørelse, jf. den til enhver tid gældende bekendtgørelse om pleje af fredede arealer og tilsyn, for tiden bekendtgørelse nr. 924 af 27. juni 2016.

Stk. 4. Mål for plejen fremgår af § 9.

Stk. 5. På privatejede arealer har plejemyndigheden ret til, uden udgift for vedkommende ejer, at foretage følgende plejearbejder, når ejeren er underrettet derom og har haft mulighed for selv at lade arbejdet udføre:

- Fjerne uønsket opvækst af selvsåede træer og buske på de lysåbne arealer med henblik på at opretholde arealernes tilstand. Enkeltstående, karakteristiske træer og buske eller trægrupper og levende hegn af løvtræer kan dog bevares.
- Træffe foranstaltninger for at sikre og fremme plantesamfund med arter, der er karakteristiske for naturtyperne på de lysåbne arealer, bl.a. ved at opretholde en lavtvoksende græs- og urtevegetation, samt i videst muligt omgang at fremme et rigt og varieret dyre- og planteliv, herunder at sikre og om muligt forbedre levevilkårene for sjældne arter af dyr og planter.
- Sikre at anlagte stier og spor holdes åbne ved regelmæssig slåning af sporene og afmærke stier og spor i terrænet, så de er synlige for publikum.
- Bekæmpe arter, der er angivet på Miljøstyrelsens Sortliste.

Stk. 6 Fredningen er ikke til hinder for at drive jagt.

§ 10 Offentlighedens adgang

Stk. 1. Færdsel til fods og på cykel er tilladt på eksisterende stier og veje. Sporten mountainbiking må dog alene finde sted på de dertil afmærkede ruter.

Stk. 2. Uanset fremtidige ejere er færdsel til fods uden for veje og stier tilladt, undtaget er matrikelnumrene nr. 6f, 20b, 20d, 20f og 18b, Binderup By, Sdr. Bjert og del af 10a Grønninghoved By, Vejstrup.

Stk. 3. Der kan udlægges nye stier herunder særlige ride-, cykel- eller gangstier efter plejemyndighedens nærmere planlægning. På de private arealer skal dette ske efter aftale med lodsejeren.

Stk. 4. Plejemyndigheden kan, af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet eller kortvarigt i forbindelse med arrangementer, fastsætte regler for begrænsning af offentlighedens færdsel i området.

§ 11 Dispensation

Fredningsnævnet kan meddele dispensation fra fredningsbestemmelserne, såfremt det ansøgte ikke vil stride mod fredningens formål, jf. naturbeskyttelseslovens § 50, stk. 1.

§ 12 Ophævelse af eksisterende fredning

Fredningen af Skamlingsbanken fra 7. december 1936 ophæves med gennemførelsen af nærværende fredning.

Bilag A: Areal- og lodsejerliste

lb. Nr.	Matr. nr.	Ejer lav*	Ejer	Ønskes fredet	Bindinger			Bemærkninger
				Ca. ha	§3 søer, moser, enge, overdrev, hede, vandløb, - ca. ha	Freds-skov ca. ha	Heraf fredet 1936	
1	18b	BB	Charlotte Olsen Vonsildvej 13 6000 Kolding	1,06	0	0	0	Afgrøde-begrænsning
2	20a	BB	Peter Flensburg Varming Skamlingvejen 119 6091 Bjert	5,76	2,99	0	1,71	Lysåben samt løv med plukhugst
	20b	BB		3,16	0	3,16	0	Løv m. plukhugst
	20d	BB		0,10	0	0,10	0	Sommerhus bebyggelse
	20f	BB		0,48	0	0	0	Løv m. plukhugst
	6f	GB		0,61	0	0,61	0	Løv m. plukhugst
3	20c	BB	Klokkestabelfonden v/ Torben Falk Søren Krogs Vej 22 6091 Bjert	3,66	3,41	0	2,43	Delvist fredet + areal med plejetiltag
	35	GB	Skamlingsbanke-selskabet v/ Nis Jørgen Steffensen Vargårdevej 55 6094 Hejls	3,81	1,21	0	3,81	Fredet. Restaurant. Areal med plejetiltag + løv m. plukhugst
	34b	GB		0,68	0	0	0,68	Fredet. Parkering og besøgscenter
	34c	GB		0,64	0,52	0	0,64	Fredet. Areal med plejetiltag
	6aq	GB		3,35	3,03	0	3,35	Fredet. Areal med plejetiltag
4	10a	GB	Niels Ravn Klausen m.fl.**	9,82	5,31	0	0	Areal med plejetiltag
5	24	BB	Kolding Kommune	10,87	5,54	0	7,84	Areal med plejetiltag
	7c	BB		8,02	0,45	0	0,99	Areal med plejetiltag
	5g	BB		0,97	0	0,97	0	Løv m. plukhugst
	6u	BB		5,59	0	5,59	0	Naturskov
	6q	BB		7,86	6,27	0	0	Areal med plejetiltag
	8n	GB		12,13	0	ja	5,44	Areal med plejetiltag
	1x	GB		10,94	0,53	ja	0	Areal med plejetiltag og naturskov
	1b	GB		1,48	0	1,48	0	Naturskov
	6ap	GB		7,53	3,06	0	3,96	Fredet. Folkemødeplads. Areal med plejetiltag.
	6ao	GB		1,29	0	0	0	Areal med plejetiltag
	7ad	GB		5,99	0	ja	0	-
	11as	GB		5,42	0,41	0		-
	11at	GB		0,45	0	0,45	0	Naturskov
	11b	GB		0,86	0	0,86	0	-
	13c	GB		4,08	0	0	0	Areal med plejetiltag
	32a	GB		1,73	0	0	0	Areal med plejetiltag
	33d	GB		5,84	2,04	0	0	Parkering. Areal med plejetiltag
	46b	GB		0,68	0	0	0	Areal med plejetiltag

* Binderup By, Sdr. Bjert = BB. Grønninghoved By, Vejstrup = GB

** Boet efter Mette Ravn Holm v/Torben Elby Holm, Lillekrog 14, 6731 Tjæreborg, Niels Ravn Klausen Stenholtgade 19, 6092 Sønder Stenderup, Troels Ravn Klausen, Sjællandsgade 20, 8600 Silkeborg

Bilag B: Budgetoverslag

lb. Nr	Matr. nr.	Regulering	Ønskes fredet	Erstatning	Bemærkninger	I alt kr.
			Ca. ha	kr./ha		342.271
1	18b	Forbud imod tilplantning eller flerårige udsigtshæmmende afgrøder som f.eks. juletræer og energipil	1,06	9.600	Jf. Natur- og miljøklagenævnets praksis fx vedr. Alstrup Krat af 29.06.2011	10.160
2	20a	Lysåben med fortsættelse af hidtidig drift	1,07	50.000	Jf. Natur- og miljøklagenævnets praksis fx Tysmosen 26.03.2010	53.275
	20a	Lysåben med fortsættelse af hidtidig drift. §3 NBL/fredet	2,99	0	Ingen erstatning	0
	20a	Lysåben. I dag bevoksning.	1,02	50.000	Grundtakst med tillæg	51.000
	20a	Skovbeplantning ikke fredskov. Løvskovsdomineret. Hjemmehørende nål som skovfyr, taks og ene kan dog indgå i blandskov. Eksisterende fremmed nål udfases ved drift eller naturlig henfald. Drift ved plukhugst kan fortsætte som hidtil.	0,70	8.600	Grundtakst med tillæg	6.269
	20b	Fredskov. Løvskovsdomineret. Hjemmehørende nål som skovfyr, taks og ene kan dog indgå i blandskov. Eksisterende fremmed nål udfases ved drift eller naturlig henfald.	3,16	5.000	Jf. Natur- og miljøklagenævnets praksis fx Hjortedalen 28.01.2010	15.778
	20d	Fredskov. Løvskovsdomineret. Hjemmehørende nål som skovfyr, taks og ene kan dog indgå i blandskov. Eksisterende fremmed nål udfases ved drift eller naturlig henfald.	0,10	5000	Jf. Natur- og miljøklagenævnets praksis fx Hjortedalen 28.01.2010	510
	20f	Skovbeplantning ikke fredskov. Løvskovsdomineret. Hjemmehørende nål som skovfyr, taks og ene kan dog indgå i blandskov. Eksisterende fremmed nål udfases ved drift eller naturlig henfald. Drift ved plukhugst kan fortsætte som hidtil.	0,48	8.600	Grundtakst med tillæg	4.086
	6f	Fastholde hidtidig drift med plukhugst. Eksisterende fremmed nål på matriklerne udfases ved drift eller naturlig henfald	0,61	5000	Jf. Natur- og miljøklagenævnets praksis fx Hjortedalen 28.01.2010	3.035
3	20c	Lysåben med fortsættelse af hidtidig drift. §3 NBL/fredet	3,66	0	Ingen erstatning	0
	35	Lysåben med fortsættelse af hidtidig drift samt skovbeplantning ikke fredskov. Løvskovsdomineret. §3 NBL/fredet	3,81	0	Ingen erstatning	0
	34b	Fredet. Parkering og besøgscenter	0,68	0	Ingen erstatning	0
	34c	Fredet. Areal med plejetiltag	0,64	0	Ingen erstatning	0
	6aq	Fredet. Areal med plejetiltag	3,35	0	Ingen erstatning	0
4	10a	Lysåben med fortsættelse af hidtidig drift.	3,92	50.000	Jf. Natur- og miljøklagenævnets praksis fx Tysmosen 26.03.2010	196.195
		Lysåben med fortsættelse af hidtidig drift. §3 NBL	5,31	0	Ingen erstatning	0
	10a	Andet bevokset areal	0,59	3.600	Grundtakst	2.124
5	24	Areal med plejetiltag	10,87	0	Ingen erstatning	0
	7c	Areal med plejetiltag	8,02		Ingen erstatning	0
	5g	Fredskov løvskovsdomineret. Hjemmehørende nål som skovfyr, taks og ene kan dog indgå i blandskov. Eksisterende fremmed nål udfases ved drift eller naturlig henfald.	0,97		Ingen erstatning	0

	6u	Naturskov	5,59		Ingen erstatning	0
	6q	Areal med plejetiltag	7,86		Ingen erstatning	0
	8n	Areal med plejetiltag	12,13		Ingen erstatning	0
	1x	Areal med plejetiltag og naturskov	10,94		Ingen erstatning	0
	1b	Naturskov	1,48		Ingen erstatning	0
	6ap	Fredet. Folkemødeplads. Areal med plejetiltag.	7,53		Ingen erstatning	0
	6ao	Areal med plejetiltag	1,29		Ingen erstatning	0
	7ad	-	5,99		Ingen erstatning	0
	11as	-	5,42		Ingen erstatning	0
	11at	Naturskov	0,45		Ingen erstatning	0
	11b	-	0,86		Ingen erstatning	0
	13c	Areal med plejetiltag	4,08		Ingen erstatning	0
	32a	Areal med plejetiltag	1,73		Ingen erstatning	0
	33d	Parkering. Areal med plejetiltag	5,84		Ingen erstatning	0
	46b	Areal med plejetiltag	0,68		Ingen erstatning	0

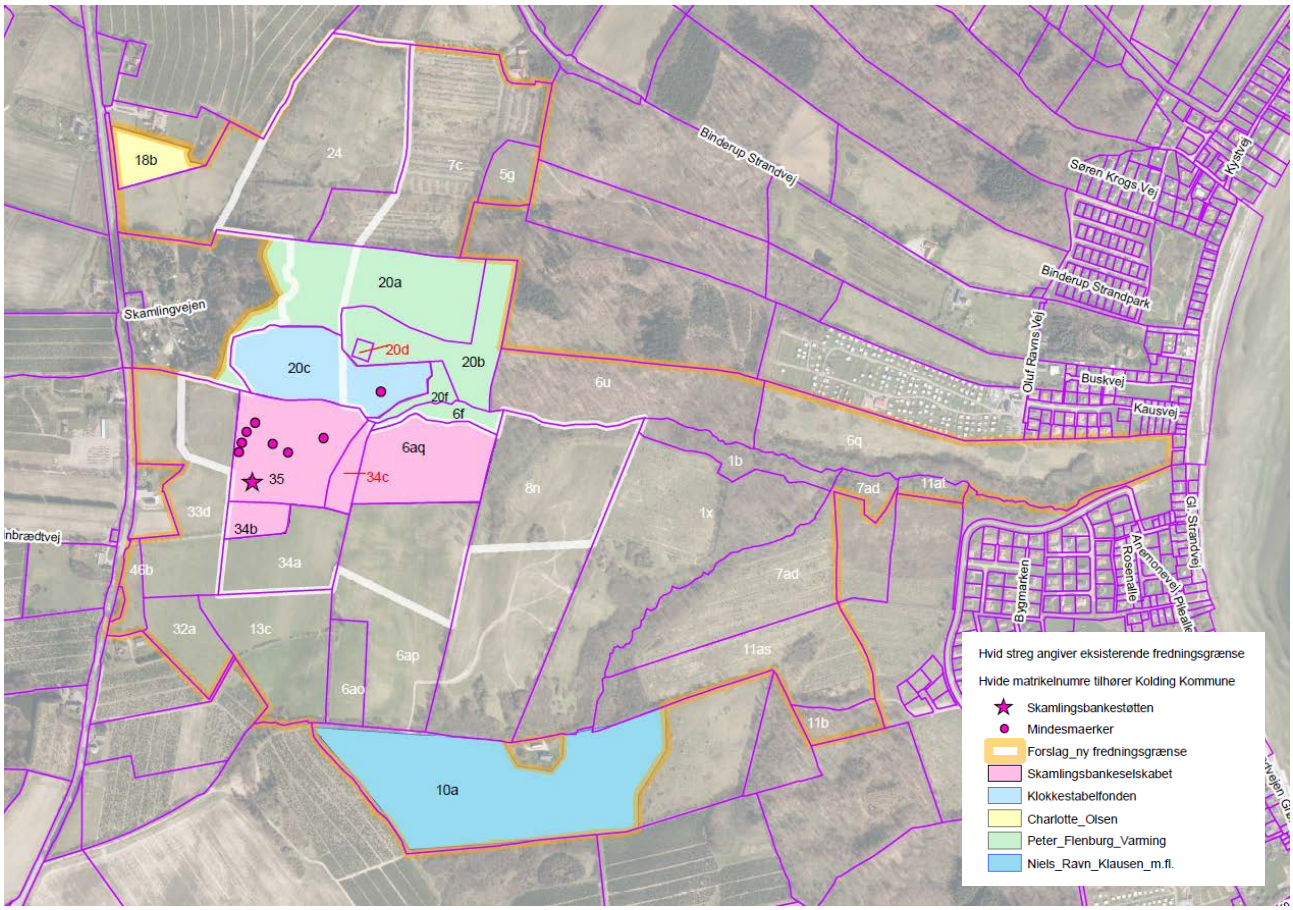

Lodsejere inden for fredningsforslaget. Hvide matrikelnumre tilhører Kolding Kommune.

Bilag C: Bemærkninger til budgetoverslaget

Bilag D: Miljøvurdering

Miljøscreening – Fredningsforslag Skamlingsbanken

Grundlaget for screeningen:
"Fredningsforslag for Skamlingsbanken", Kolding Kommune og DN, 2018.
Gældende fredning for Skamlingsbanken, nr. 461 af 7/12 1936. Den gældende frednings væsentligste formål er at sikre mindeparken, bevare udsigten og forhindre byggeri og tilplantning med træer.

Miljøpåvirkning:

Parameter	*	*Særlige forhold*
Biologisk mangfoldighed, flora og fauna		Væsentlige naturbeskyttelsesinteresser
Menneskers sundhed		Offentlig adgang. Muligheder for oplevelser
Jordbund, jordarealer		Morænelandskab, afgræsningsarealer
Vand		Odderbæk, indvindingsopland drikkevand
Luft		Ingen
Klimatiske faktorer		Hav- og grundvandstigninger
Materielle goder		Offentlig adgang. Muligheder for oplevelser
Landskab		Værdifuldt landskab, geologiske interesser
Kulturarv		Væsentlige kulturarvsinteresser
Katastrofe- og ulykkesrisici		Ingen
Ressourceeffektivitet		Multifunktionel arealanvendelse
Indbyrdes forhold mellem faktorer		Benyttelse kontra beskyttelse

Estimering af påvirkningen
*Rød: Væsentlig påvirkning
*Gul: Påvirkning i mindre grad
*Grøn: Neutral påvirkning

Konsekvensvurdering:
Afhængig af den videre planlægning kan udvikling af arealet medføre konsekvenser for:

Biologisk mangfoldighed, flora og fauna;
Fredningsområdet indeholder væsentlige naturbeskyttelsesinteresser i form af værdifuld beskyttet natur og sjældne arter. Fredningen har indvirkning på de værdifulde naturbeskyttelsesinteresser i og med, der med bestemmelserne lægges op til at forbedre de biologiske værdier eks. gennem naturpleje og ved fastholdelse af lysåben natur. Den gældende fredning indeholder ingen bestemmelser om beskyttelse af naturværdierne.

Menneskers sundhed og materielle goder;
Der er i nogen grad offentlig adgang til området med mange muligheder for natur- og kulturoplevelser, motion og friluftsliv. Fredningen har indvirkning på menneskers sundhed i og med der med bestemmelserne lægges op til udvikling af rekreative værdier og til forbedring af offentlighedens adgang. Den gældende fredning indeholder bestemmelser om adgang i et begrænset omfang.

Jordbund, jordarealer:
Fredningsområdet ligger i et morænelandskab med sten, grus og sand. Landbrugsarealerne inden for fredningsområdet består udelukkende af græsningsarealer. Fredningen har ingen indvirkning her på.

Vand;
Gennem fredningsområdet løber Odderbækken og et tilløb hertil. Vandløbene har høj naturværdi og rummer væsentlige naturbeskyttelsesinteresser. En mindre del af fredningsområdet ligger i indvindingsopland til Mosvig Vandværk. Fredningen har ingen indvirkning på vandløbene og indvindingsoplandet.

Luft;
Der er i fredningsområdet og i nærheden heraf ikke forhold, der har indvirkning på luftkvaliteten.

Klimatiske faktorer;
En mindre del af fredningsområdet, som ligger ned til Mosvig, er i risiko for at blive oversvømmet ved henholdsvis havstigninger og grundvandstigninger. Disse forhold har ikke betydning for fredningen, og fredningen har ingen indvirkning herpå.

Landskab;
Fredningsområdet er del af et bevaringsværdigt, uforstyrret landskab formet af istiden og derfor med store geologiske interesser. Med fredningen lægges der op til at beskytte og forbedre de landskabelige værdier og sikre udsigten i et større omfang end den gældende fredning. Fredningsforslaget åbner tillige mulighed for at etablere parkeringspladser og udstillingsbygning.

Kulturarv;
Fredningsområdet rummer væsentlige kulturarvsinteresser. Med fredningen lægges der op til at beskytte de kulturhistoriske værdier. I forhold til den gældende fredning medfører fredningsforslaget ikke væsentlige påvirkninger af kulturarven.

Katastrofe- og ulykkesrisici;
Fredningsforslaget har ingen indvirkning på katastrofe- og ulykkesrisici i området.

Ressourceeffektivitet;
Med fredningen lægges der op til en ressourceeffektiv, multifunktionel anvendelse af området til både natur- og kulturoplevelser, friluftsliv og formidling af landskab og områdets andre værdier.

Indbyrdes forhold mellem faktorer;
Fredningsområdets multifunktionelle anvendelse rummer et skisma mellem områdets beskyttelses- og benyttelsesinteresser.

Afbødende foranstaltninger:
Der er ingen væsentlige negative indvirkninger, hvorfor der ikke er behov for afbødende foranstaltninger.

Konklusion:

Fredningsforslaget har så væsentlige indvirkninger, at forslaget skal miljøvurderes.

Miljøindvirkningerne ses på biologisk mangfoldighed, menneskers sundhed/materielle goder, landskabet, ressourceeffektiviteten og det indbyrdes forhold mellem beskyttelses- og benyttelsesinteresser.

Miljøvurdering af fredningsforslag Skamlingsbanken

Indhold

Indledning 38
Forhold til anden planlægning 38
Miljøscreening og afgrænsning af miljørapport 38
Miljøvurdering 39
Biologisk mangfoldighed 39
Menneskers sundhed og materielle goder 41
Landskabet 41
Ressourceeffektivitet 42
Indbyrdes forhold mellem benyttelse og beskyttelse 42
Vurdering af alternativer 43
Overvågning 43

Indledning
For at kunne udvikle Skamlingsbanken til et nationalt samlingssted har det vist sig formålstjenligt at rejse en ny fredningssag for området.

Kolding Kommunes og Danmarks Naturfredningsforenings forslag til fredning af Skamlingsbanken er udarbejdet med det formål at revidere og modernisere de gældende fredningsbestemmelser, at udvide fredningsområdet og at sikre områdets naturværdier. Med fredningsforslaget bliver det muligt at etablere en folkemødeplads, et besøgscenter og tilhørende parkeringspladser. Der er også lagt op til, at der kan etableres forskellige rekreative faciliteter.

Den gældende fredning af Skamlingsbanken har til formål at opretholde tilstanden på Skamlingsbanken, bevare området som et mindested, bevare udsigten fra Skamlingsbankens top og derudover at give offentligheden en passende adgang.

Fredninger efter naturbeskyttelseslovens § 38 er omfattet af miljøvurderingsloven. Ifølge miljøvurderingsloven (LBK nr. 448 af 10/5 2017) § 8, stk.1, litra 3 skal der udarbejdes en miljøvurdering af planen eller programmet, eller ændringer heri, hvis det vurderes, at denne kan have væsentlige indvirkninger på miljøet.

Fredningsforslaget vurderes at have en væsentlig positiv indvirkning på områdets værdier.

Forhold til anden planlægning
Fredningsområdet er i gældende kommuneplan primært omfattet af rammeområderne 0929.G2 og 1339.G1, hvor der er tale om et historisk, natur- og friluftsområde, som kan anvendes til rekreative og kulturelle aktiviteter.

Fredningsområdet er i mindre omfang omfattet af rammeområderne 0931.S1 og 0924.G4, hvor der er tale om et sommerhusområde med beskyttet eng, en campingplads og et skovareal.

Fredningsområdet er omfattet af en række af kommuneplanens retningslinjer. Forholdet til disse er beskrevet under miljøvurderingens enkelte afsnit.

For at kunne realisere målet med at udvikle Skamlingsbanken til et nationalt samlingssted vil der blive udarbejdet et kommuneplantillæg og et lokalplanforslag for en del af området, der skal muliggøre opførelse af besøgscenter, p-pladser og folkemødeplads i overensstemmelse med fredningsforslaget.

Fredningsområdet er desuden omfattet af Kolding Kommunes naturkvalitetsplanlægning, som er nærmere beskrevet under miljøvurderingen af biologisk mangfoldighed.

Fredningsområdet er derudover et udpeget hotspot i såvel Kolding Kommunes GetOut-strategi som i naturparkplanen for Naturpark Lillebælt. Dette er nærmere beskrevet under miljøvurderingen af menneskers sundhed.

Miljøscreening og afgrænsning af miljørapport
Fredningsforslagets ændringer i forhold til områdets eksisterende fredning er screenet for eventuelle miljøindvirkninger. Miljøscreeningen har været i høring i forbindelse med en intern stjernehøring af fredningsforslaget. Høringen har ikke givet anledning til ændringer i screeningen eller i vurderingen af de væsentlige indvirkninger.

Miljøvurderingen er på baggrund af screeningen og den efterfølgende høring afgrænset til at omfatte fredningsforslagets indvirkning på biologisk mangfoldighed, menneskers sundhed og materielle goder, på landskab, ressourceeffektivitet og det indbyrdes forhold mellem benyttelses- og beskyttelsesinteresser.

Miljøvurderingen omfatter således ikke alle de forhold, som er anført under § 1, stk. 2 i lov om miljøvurdering. Det er vurderet, at de forhold, der er valgt fra, ikke vil blive væsentligt påvirket af fredningsforslagets implementering.

Miljøvurdering

Miljøvurderingen gennemføres ved udarbejdelse af en miljørapport, der på grundlag af en række kriterier defineret i lovens bilag 4 vurderer den sandsynlige, væsentlige indvirkning på miljøet af planens eller programmets gennemførelse under hensyn til planens eller programmets mål og geografiske anvendelsesområde.

Miljørapporten indeholder de oplysninger, som med rimelighed kan forlanges med hensyntagen til aktuel viden og gængse vurderingsmetoder og til, hvor detaljeret planen eller programmet er, hvad planen eller programmet indeholder, på hvilket trin i et beslutningsforløb planen eller programmet befinder sig, og hvorvidt bestemte forhold vurderes bedre på et andet trin i det pågældende forløb.

Nedenstående miljøvurdering beskriver relevante miljøproblemer, væsentlige miljøindvirkninger, relevante miljøbeskyttelsesmål, hvilke foranstaltninger der gøres for at imødegå eventuelle negative indvirkninger på miljøet ved fredningsforlagets gennemførelse, samt miljøstatus og den forventede udvikling, såfremt fredningsforslaget ikke vedtages.

Biologisk mangfoldighed

Fredningsområdet indeholder væsentlige naturbeskyttelsesinteresser i form af værdifuld beskyttet natur og sjældne arter.

Området ved Skamlingsbanken rummer nogle af de mest værdifulde naturområder i Kolding kommune. Her ligger nogle af de bedste overdrev i mosaik med enge, skov og agerjord. Jordbunden er varieret, hvilket giver en meget artsrig overdrevsvegetation, som spænder fra sure, lyngdominerede skrænter til stærkt kalkholdige partier med tusinder af orkideer. Her er generelt en artsrig flora, der indikerer, at der er tale om gamle overdrev med en lang kontinuert afgræsning.

Den blomsterrige vegetation er levested for et mylder af varmeelskende og sjældne insekter. Her findes blandt andet den sjældne blåhatjordbi, samt den endnu mere sjældne blåhat-hvepsebi, som snylter på blåhatjordbien. Områderne er desuden værdifulde lokaliteter for overdrevssvampe.

I vandhullerne findes den lille træklatrende løvfrø og stor vandsalamander, som begge er opført på Habitatdirektivets bilag IV.

Fredningsområdet omfatter en mindre del af den gamle, kystnære Binderup Skov, der er en gammel skov med flere sjældne arter knyttet til specialiserede nicher: f.eks. skovsumpe med orkideer, lysåbne skovenge med sjældne sommerfugle, store gamle træer med epifytiske laver og mosser samt døde træer med svampe og insekter, som nedbryder ved. Sortspætten er kendt fra Binderup Skovene. Her finder man ligeledes mange forskellige orkideer.

Med Kolding Kommunes Naturkvalitetsplan for delområdet Lillebælt er målet, at de eksisterende naturværdier omkring Skamlingsbanken skal sikres og udvikles, samt at der skal

arbejdes for at øge områdernes sammenhæng og robusthed ved bl.a. at udvide naturområderne og tilpasse græsningsindsatsen.

Med gældende kommuneplan er der sat mål for naturværdierne. Naturværdierne i det åbne land skal beskyttes og forbedres, arealer med natur udvides og befolkningens adgang til naturområderne skal øges. Der skal skabes sammenhængende naturnetværk, der understøtter visionen om den åbne, grønne storby. Naturtyper og dyre- og planteliv, som begrunder udpegningen af de internationale naturbeskyttelsesområder, skal styrkes.

Der er i gældende kommuneplan ligeledes fastsat retningslinjer for naturværdierne, som er gældende for den fremadrettede planlægning.

Retningslinjerne beskriver, at

- Naturområder på land skal bevares og søges udvidet.
- Naturområderne skal sikres et mangfoldigt og varieret dyre- og planteliv. Hvis der helt undtagelsesvis tillades byggeri eller arealanvendelse, som forringer et naturområde, skal der stilles krav om udlægning af nye naturarealer, så naturværdierne samlet set bliver fastholdt eller forbedret. Dette gælder også for byggeri eller arealanvendelse, som finder sted uden for selve naturområdet, hvis det påvirker naturområdet.
- Naturområderne må ikke inddrages til anden eller mere intensiv anvendelse, med mindre naturværdierne samlet bliver fastholdt eller forbedret.
- I de kommuner, hvor der er udarbejdet en naturkvalitetsplan, skal målsætningerne for de naturbeskyttede arealer danne grundlag for planlægning og sagsbehandling. Naturkvalitetsplanlægningen fremgår af de lokale dele af kommuneplanen.
- Med henblik på at varetage de biologiske bevaringsinteresser i det åbne land må der ikke efter plan-, miljø- og anden relevant lovgivning meddeles tilladelser til aktiviteter, der kan påvirke naturområder i et omfang, som kan hindre opfyldelsen af de fastlagte naturkvalitetsmål.
- Naturbeskyttelsesinteresserne skal tilgodeses, også uden for naturområderne.
- Hvor byggeri sker op til et naturområde, skal der etableres en fri zone mellem naturområdet og den ny bebyggelse.

Den gældende fredning indeholder ingen bestemmelser om beskyttelse af naturværdierne. Fredningsforslagets mål for biologisk mangfoldighed er at beskytte og forbedre de biologiske værdier samt at bevare områdets karakter af overvejende lysåben natur og småskove.

Som et middel til at nå målet differentieres naturområderne i områder, hvor plejen skal understøtte biodiversiteten, men samtidigt rumme muligheder for mindre friluftsfaciliteter og aktiviteter og i områder, hvor det primære formål er biodiversitet med begrænset offentlig adgang på naturens præmisser. Plejemyndigheden pålægges med fredningsforslaget at udarbejde en plejeplan senest to år efter fredningens vedtagelse. Plejeplanen skal redegøre for plejeforanstaltninger ift. naturværdier.

Fredningsforslagets tiltag for at bevare og styrke områdets naturværdier vurderes at være i overensstemmelse med naturkvalitetsplanens mål, og kommuneplanens mål og retningslinjer. Fredningsforslaget vurderes at kunne have væsentlig, positiv indvirkning på de værdifulde naturbeskyttelsesinteresser i og med, der med bestemmelserne lægges op til at forbedre de biologiske værdier eks. gennem naturpleje og –genopretning, samt ved fastholdelse af lysåben natur.

Menneskers sundhed og materielle goder
Skamlingsbanken er et såkaldt hotspot i såvel Kolding Kommunes GetOut-strategi som i naturparkplanen for Naturpark Lillebælt. Hotspots er særlige lokaliteter, hvor der er fokus på natur- og/eller kulturoplevelser og på formidling. Hotspots er også lokaliteter, der rummer potentiale for at udvikle nye oplevelser, forbedre stederne eller andet, der kan gøre stederne mere attraktive for et godt friluftsliv.

Adgang til natur og oplevelser i naturen har en positiv effekt på menneskers sundhed. At leve i naturen eller at gøre brug af den påvirker helbredet i positiv retning, både psykisk, oplevelsesmæssigt og kropsligt. Brug af naturen virker afstressende, giver fred, kan skabe samvær mellem mennesker, og give muligheder for fysisk aktivitet. Der eksisterer en social skævhed i adgang til naturen og brugen heraf. De økonomisk velstillede kan prioritere let adgang til naturen, hvis de ønsker det – det kan de dårligere stillede ikke.

Især tre forhold gør sig gældende for naturens værdi i et sundhedsperspektiv. Det ene er nærhed, jo tættere naturen er på, hvor folk bor, jo mere brugt er området. Det andet er, hvor let adgangen er til naturen og det tredje er kvaliteten, om området indeholder de kvaliteter, som brugeren efterspørger.

Den gældende fredning indeholder bestemmelser om adgang i et begrænset omfang. Der er i dag i nogen grad offentlig adgang til området med flere muligheder i form af natur - og kulturoplevelser, motion og friluftsliv. Fredningsområdet ligger midlertidig i relativt stor afstand til bymæssige områder, hvilket kan være begrænsende for visse borgergruppers adgang til området.

Det er hensigten med fredningen, at Skamlingsbanken fortsat skal være et yndet udflugtsmål for såvel skoleklasser, børnehaver, familiekomsammen m.m. såvel som et velbesøgt mødested for både organiserede grupper og uorganiserede grupper. De kulturhistoriske mødesteder, restauranten, et ny besøgscenter og folkemødeplads skal understøtte funktionen som mødested.

Fredningsforslagets mål er at udvikle områdets rekreative værdier, samt at sikre og forbedre offentlighedens adgang. De rekreative værdier udvikles ved at der bliver områder, hvor der etableres sheltere og tillades teltslagning og områder hvor der bliver mulighed for picnic, ophold og leg. Offentlighedens adgang forbedres ved, at der udlægges nye stier.

Fredningsforslaget vurderes at kunne have en væsentlig, positiv indvirkning på menneskers sundhed i og med, der med bestemmelserne lægges op til en forbedret adgang og en øget rekreativ kvalitet.

Landskabet
Fredningsområdet ligger i et bevaringsværdigt, uforstyrret landskab med store geologiske interesser. Skamlingsbanken er en 2-3 km lang randmoræne skabt i den sidste istid og er med sin højde på 113 m Sønderjyllands højeste punkt. Landskabet ved Skamlingsbanken er meget varieret med skråninger, slugter, bløde bakker og plateauer, og er visse steder gennemskåret af smeltevandsdale. Det varierede landskab giver mange muligheder for oplevelser og især udsigten fra højdedraget over store dele af det omkringliggende landskab er hel unik. Skamlingsbankeområdet er meget følsom overfor beplantninger, bygninger og andre anlæg, der kan tilsløre landskabstrækkene.

Med gældende kommuneplan er målet, at de varierede landskaber og geologiske bevaringsværdier skal bevares og beskyttes og offentlighedens adgang til de landskabelige oplevelsesmuligheder skal sikres og forbedres.

Retningslinjerne, som knytter sig op på målet, lyder:

- De bevaringsværdige landskaber skal som hovedregel friholdes for byggeri og anlæg. Hvor byggeri tillades, må det ikke forringe de visuelle, kulturhistoriske, geologiske eller oplevelsesmæssige værdier. Hvor byggeri eller anlæg tillades, skal byggeriet besidde en høj arkitektonisk kvalitet, og samspillet med landskabet prioriteres højt.
- For bevaringsværdige landskaber skal der ved etablering af større byggeri og større anlæg uden for de udpegede områder tages hensyn til, at dette ikke forringer de visuelle og oplevelsesmæssige værdier i de udpegede områder.

Fredningsforslagets mål er at beskytte og forbedre de landskabelige værdier og sikre udsigten fra Skamlingsbanken over det omkringliggende landskab. Fredningsområdet skal bevares med karakter af overvejende lysåben natur.

Med fredningen lægges der op til at beskytte og forbedre de landskabelige værdier og sikre udsigten i et større omfang end den gældende fredning. Dette gennemføres ved, at der med fredningsområdet udpeges områder, der af hensyn til udsigten skal holdes lysåbne.

Med fredningsforslaget lægges der endvidere op til, at der alene må foretages mindre terrænændringer eks. ved vedligehold af stinettet. Større terrænændringer kan kun ske i forbindelse med byggeri og anlæg efter fredningsnævnets godkendelse.

Der må med få undtagelser ikke opføres ny bebyggelse. Hvor nyt byggeri tillades, skal det indpasses i landskabet både hvad angår form og materiale og understøtte enten formålet med formidling af områdets værdier eller understøtte stedets funktion og kulturhistorie.

Fredningsforslagets tiltag for at bevare og styrke oplevelsen af landskabet vurderes at være i overensstemmelse med kommuneplanens mål og retningslinjer. Fredningsforslaget vurderes at kunne have en væsentlig, positiv indvirkning på landskabet i og med, der med bestemmelserne lægges op til restriktiv arealanvendelse.

Ressourceeffektivitet
Med fredningen lægges der op til en multifunktionel anvendelse af området til både natur- og kulturoplevelser, til friluftsliv og til formidling af både natur, kultur, landskab og områdets andre værdier. Området vil rumme muligheder for mange typer oplevelser, hvad enten man er til sjov, leg eller læring, er til oplevelser i naturen eller er til aktiv brug af området til vandring og cykling.

Området vil således kunne ramme en bredere målgruppe både end for nuværende og i forhold til andre attraktioner i området. Dermed er der lagt op til en ressourceeffektiv udnyttelse af området, hvor man som bruger kun behøver at køre et sted hen for at få gode oplevelser af længere varighed.

Det vurderes, alt andet lige, samlet set at medføre en positiv indvirkning på miljøet bl.a. grundet mindre kørsel og mindre slid på naturen andre steder.

Indbyrdes forhold mellem benyttelse og beskyttelse
Fredningsområdets multifunktionelle anvendelse rummer et skisma mellem områdets beskyttelses- og benyttelsesinteresser. Øget offentlig adgang til et område med store naturværdier kan give et uønsket slid i sårbare områder og have en negativ effekt på biodiversiteten.

Med fredningsforslaget inddeles området i syv delområder med differentieret anvendelse. Byggeri og anlæg placeres i områder, der ikke rummer store naturværdier, nogle områder er prioriteret til biodiversitet med begrænset adgang, og stierne i området styrer publikum uden

om de mest sårbare områder. Plejemyndigheden kan derudover, enten af hensyn til bevarelsen af plante- og dyrelivet eller kortvarigt i forbindelse med arrangementer, fastsætte regler for begrænsning af offentlighedens færdsel i området.

Det vurderes, at fredningsforslaget håndterer skismaet mellem benyttelse og beskyttelse, så området fremadrettet kan anvendes uden negativ indvirkning på områdets værdier.

Vurdering af alternativer

Den sandsynlige udvikling af området, hvis fredningsforslaget ikke gennemføres, det såkaldte nul-alternativet, vil være, at området ikke kan udvikles til et revitaliseret, nationalt samlingssted. Den gældende fredning er mere eller mindre en status quo fredning med begrænsede udviklingsmuligheder. Området vil dermed fastholde sit nuværende udtryk, som ikke tiltrækker en så bred målgruppe, som udviklingsønskerne kan.

Hvis fredningsforslaget ikke gennemføres vil det sandsynligvis også kunne have en negativ indvirkning på områdets biodiversitet. Med den gældende fredning er der ikke fokus på naturværdierne. Med fredningsforslaget er der lagt op til, at der skal udarbejdes planer for naturplejen i området. Hvis fredningsforslaget ikke gennemføres kan naturplejen i området lettere nedprioriteres, end når der er krav om udarbejdelse af plejeplaner.

Afgrænsningen af fredningsområdet er fundet ved tæt dialog mellem Kolding Kommune, Danmarks Naturfredningsforening, og områdets lodsejere og interessenter. Opkøb af nabojord til Skamlingsbanken har gjort det muligt at udvide fredningsområdet væsentligt i forhold til den nuværende fredning.

I forbindelse med udviklingen af området har flere mulige placeringer af besøgscenteret været undersøgt. Nogle placeringer ville kunne have en væsentlig negativ indvirkning på områdets naturinteresser, andre var i strid med de gældende fredningsbestemmelser eller ville kunne have en væsentlig negativ indvirkning på landskabet.

Fredningsområdets inddeling i delområder og placering af byggeri og anlæg er valgt ud fra en vurdering af, hvad der er i størst overensstemmelse med områdets forskellige beskyttelsesinteresser.

Overvågning

I henhold til lov om miljøvurdering af planer og programmer skal de væsentlige miljøpåvirkninger ved planens gennemførelse overvåges. Det anbefales derfor at foretage følgende overvågning:

- I forbindelse med udarbejdelsen af planer for naturplejen bør det vurderes om plejemetoder, græsningstryk m.m. kan differentieres og målrettes områdets mest sårbare arter.

- I forbindelse med naturplejen bør der ske opfølgende feltundersøgelser af flora og fauna for en vurdering af plejetiltagenes effekt på den biologiske mangfoldighed og for en vurdering af behov for revidering af plejetiltagene.

- I forbindelse med offentlighedens adgang til området bør der ske overvågning af uønsket slid på beskyttede og/eller sårbare områder. Overvågningen kan danne basis for fastsættelse af regler for begrænsning af offentlighedens færdsel i området.

- I forbindelse med byggeri og anlæg i området bør dette visualiseres for en vurdering af indvirkninger på landskabet inden der tages beslutning om form og materialevalg.

Kilder:

Udkast til Naturplan for delområdet Lillebælt, Kolding Kommune, 2016
Folkesundhedsrapporten, Statens Institut for Folkesundhed, 2007
Kommuneplan 2017-2029 for Trekantområdet, hovedstruktur og retningslinjer

Bilag E: Beskrivelse af mindesmærker og monumenter

Af: Steen Rosenvinge Lundbye og Michael Nobel Jakobsen, Museet på Koldinghus

Mindesmærkerne på Skamlingsbanken

Skamlingsbankestøtten
På Skamlingsbankens højeste punkt, Højskamlingen, står den 16 meter høje obelisk, Skamlingsbankestøtte. Støtten er rejst på et bredt og dybt fundament og består af 25 stablede svenske granitblokke, og bærer indskriften: "Minde om den danske sags forkæmpere i Slesvig", samt navnene på 18 markante personer, som havde gjort en særlig indsats for den danske sag i Slesvig før 1848, fordelt på støttens fire sider. Støtten, som er tegnet af arkitekt Meldahl, stod færdig i oktober 1863, men blev sprængt af de preussiske besættelsestropper allerede fem måneder senere, den 21. marts 1864, før monumentet nåede at blive indviet. Stenene blev herefter sat på auktion, og købt af to dansksindede mænd fra egnen med henblik på senere genrejsning af monumentet. 1. maj 1866 stod støtten atter på sit fundament. Et enkelt fragment af støtten kan stadig ses i græsset sydøst for støtten, og senere blev støtten ligeledes tilføjet datoerne for sprængningen og genrejsningen. Sammen med granitblokkenes brudte hjørner og kanter efter preussernes sprængning, fremstår støtten som et endnu stærkere symbol på den danske kamp i Slesvig.

Inskriptioner:

Mod øst: *Minde om den Danske Sags Forkæmpere i Slesvig*

Nis Lorenzen Lilholt — *P. Hiort Lorenzen Haderslev*

C. Paulsen

C. Manicus Eckernførde — *C. Wimpfen Flensborg*

Mod nord:

C. Jaspersen Angel — *T. Hoyer-Jensen Bov*

A.G. Fabricius Humptrup — *W. Abrahamson Slesvig*

Mod vest: *Rejst 1863*

P.C. Koch Haderslev — *F. Fischer Aabenraa*

C. Flor

L. Skau Sommersted — *H. Kryger Bevtoft*

Mod syd:

E. Pontoppidan Als — *C.H. Overbeck Flensborg*

H. Nissen Hammelev — *H.J. Staal Taarning*

Sprængt af Preusserne 21. Marts 1864.
Rejst igen 1. Maj 1866.

Mindesmærke for N. F. S. Grundtvig

Mindestenen for Grundtvig blev rejst på initiativ af nordiske højskolefolk efter et nordisk højskolemøde på Skamlingsbanken i 1883, som tak for hans store indsats for folkeoplysningen og til minde om hans tale ved sprogfesten i 1844. Mindesmærket blev indviet den 4. juli 1884 – 40 års dagen for hans tale ved sprogfesten i 1844. Mindst 1.500 mennesker mødte op til indvielsen, til trods for at der ikke var udsendt en offentlig invitation, da man pga. det politiske klima ønskede en stilfærdig indvielse. Grundtvigs mindesmærke var det første i rækken af mindesmærker, som de næste 40 år blev rejst på Skamlingsbanken.

Mindestenen, som er udført i granit og er 2,5 meter høj, ca. 70 cm bred og 35 cm dyb, er udsmykket med en lille hvid medaljon nederst i den rektangulære base og følgende inskription i den let indad skrånende øverste del:

Nikolai Frederik Severin Grundtvigs
Minde

Juli 1844 – Juli 1884

Svenske og norske Højskoler
rejste denne Sten

Mindesmærke for Laurids Skau

Den 18. maj 1893, på 50-års dagen for den første sprogfest på Skamlingsbanken og Laurids Skaus berømte tale, blev mindesmærket for ham indviet. Det var en kreds af danske mænd nord og syd for grænsen med Rigsdagsmanden Gustav Johannsen i spidsen, som tog initiativ til at rejse mindestøtten. Til indvielsen deltog omkring 7.000 mennesker, selvom der heller ikke denne gang blev udsendt en officiel invitation i dagbladene.

Mindestenen er udført som en obelisk af billedhugger Petersen i Haderslev. Obelisken er placeret i en kvadratisk base, som igen er placeret oven på en trappeformet fod. Mod øst er basen prydet med en bronzemedaljon af Skau, udført af H. V. Bissen.
Mod syd er indhugget følgende vers af Grundtvig:

Ordet lød som Tordenbrag
ruller over Skoven,
ramte som et Tordenbrag,
kaster Glans paa Voven,
tændte Baal i Kæmpe-Favn,
tændte Skamlingsbankens Bavn
med de klare Luer

Mod vest er indhugget følgende:

Laurids Skau
18. Maj 1843
18. Maj 1893

Mod nord er indhugget følgende:

Sønderjyder rejste denne Sten

Mindesmærke for Th. Regenburg

Den 2. september 1898 blev mindestøtten for den tidligere departementschef i ministeriet for Slesvig, Theodor Regenburg, indviet foran en lille forsamling på kun ca. 50 mennesker. Regenburg var ophavsmand til de såkaldte sprogreskripter, og var ansvarlig for det

omfattende fordanskningsprogram i Mellemslesvig i perioden 1851-1864. Forsøget på tvangsfordanskning vakte modvilje og fjendskab hos de tysksindede i området og skadede Danmarks ry internationalt.

Mindestenen er en høj slank granitobelisk med en portrætmedaljon af Regenburg udført af L. V. Pacht, hvorunder der mod vest er indhugget:

Theodor August Jes Regenburg
f. 20/4 1815.
d. 7/6 1895.

Mod nord:

Danmarks trofaste Søn.

Mod øst:

Departementschef i Ministeriet for Slesvig.
Senere Stiftamtmand i Aarhus Stift.

Mod syd:

Danskhedens kraftige Støtte

Mindesmærke for Mouritz Mørk Hansen

Mindesmærket for M. Mørk Hansen blev indviet 30. juni 1899 foran 5-600 fremmødte. Som præst og medlem af Stænderforsamlingen i Flensborg havde Mørk Hansen arbejdet for den danske sag og været en ivrig tilhænger af Regenburgs sprogreskripter. Mindesmærket, som er tegnet af Hansens søn, havde inden sin indvielse vakt en del debat pga. dets størrelse og lighed med et monumentalt gravmæle. Monumentet er det største af mindestenen for enkeltpersoner på Skamlingsbanken.

Øverst er den halvrunde top udsmykket med en krans med en opslået bog i midten, hvor man kan læse: *Vi tro, derfor taler vi*. Omkring portrætmedaljonen, udført af Anne Marie Carl Hansen, ses inskriptionen: *Vaar og Høst skal Haabets Sang aldrig blandt os glemmes*, og herunder:

Til Minde om den sønderjyske Sags ihærdige Talsmand
Mourits Mørk Hansen
Tak for trofast Arbejde

På bagsiden af stenen ses initiativtagerne: *Rejst af D.S.S.F.* [red. De samvirkende sønderjyske foreninger] *1899.*

Talerstolen

I forbindelse med markeringen af 60-året for de første taler på Skamlingsbanken i 1843, var 6.000 mennesker den 24. juni 1903 forsamlet til Sankthans fejring og indvielse af den særprægede talerstol umiddelbart neden for restaurationsbygningen. På talerstolen, som består af en cirkelformet platform omkranset af flere større sten, ses en blanding af nationale, kristne og oldnordiske symboler. Dette ses bedst illustreret på den forreste billedsten, hvor Slesvigs to løver er indhugget siddende på Thors hammer, Mjølner. På hammeren er indhugget en fisk, som er symbol på kristendommen. Stenen er udført af billedhugger Niels Larsen Stevns efter tegning af Lorenz Frølich. Stenen ved siden af (mod uret) bærer Grundtvig citatet: *Orden det Guddomsmærket, det er Folkekendemærket*. Desuden findes på andre sten indhugget navnene på talerne ved møderne i 1843 og 1844. I en bue bag talerstolen plantede man tre træer: en bøg, en birk og en gran, som symboler på de tre nordiske lande Danmark, Sverige og Norge. Senere plantede man yderligere to træer, ene og røn, som symboler på Finland og Island.

Mindesmærke for Christian Flor

Den 14. juli 1912 blev der afsløret et mindesmærke for professoren og højskolemanden Christian Flor, som var blandt initiativtagerne til de første sprogfester på Skamlingsbanken. Ca. 2.000 mennesker deltog i afsløringen. Mindestenen i granit er prydet af dels en bronzemedaljon med Flors portræt, med teksten *Christian Flor 1792-1875* indhugget, og dels af et bronzeskjold med følgende vers af Carl Ploug:

Vort Modersmaal han elsked,
Hun var hans Ungdomsbrud.
For hendes Ret og Ære
at værge drog han ud.
Hvor mest hun blev forhaanet
og tramped under Fod
han hendes Ros forkyndte
med frit og frejdigt Mod.

Nederst er initiativtagerne indhugget: *Rejst af Sønderjysk Centralforening. MCMXII*

Mindesmærke for Peder Skau

Den 21. juli 1921 blev det sidste mindesmærke for en enkeltperson indviet på Skamlingsbanken. Mindesmærket blev rejst for Laurids Skaus bror, Peder Skau, for hans store indsats for danskheden i Sønderjylland, og består af en bronzebuste udført af Carl Martin Hansen på toppen af en slank granitsøjle. På søjlen står der:

Peder Skau
1825-1917
Ret og Sandhed

På bagsiden er indhugget:

Rejst af D.S.S.F [red. De samvirkende sønderjyske foreninger] *1921*

Klokkestablen

I dalen neden for Højskamlingen står Klokkestablen. Den blev indviet 2. maj 1948, som mindesmærke over de modstandsfolk i region III, som faldt i kampen mod den tyske besættelsesmagt 1940-45. Ideen til mindesmærket blev udklækket ved den store Befrielsesfest i 1945, hvor henved 100.000 mennesker var forsamlet på Skamlingsbanken. Klokkestablen blev valgt som symbol, fordi kirkeklokkerne ikke blot har ringet i fredelige henseender, men også kaldt befolkningen til kamp. Tre gange daglig spiller Klokkestablens fem klokker de første toner af Prins Jørgens March, som afsluttes af bedeslag fra en stor malmklokke. Malmklokken bærer en kort indskrift af Region III's daværende leder, Aage Højland Christensen: *Landsmænd, lyt til klokkens klang, stands en stund jer travle gang. Bed med klokkens bedeslag. Husk dens stemme: Aldrig glemme*, samt Christian den 10.s monogram. I midten af monumentet under selve Klokkestablen findes fire bronzeplader lagt i korsform. På tre af pladerne står navnene på de i alt 83 faldne modstandsfolk fra regionen. På den fjerde plade citeres et digt af Poul Sørensen:

En uvejrsapril.
En tordenaugust
Skjult krig i civil.
Års skimmel og rust

Ny kim under jord.
Sejgt forår på vej.
Fem jernvintre, hvor
april blev til maj.

Summen af alt
I ufredens år
Danske mænd faldt,
Danmark består

Skamlingsbanken
Fredningsforslag

Bilag 1
Fredningskort
Dato: 08.03.2018

N

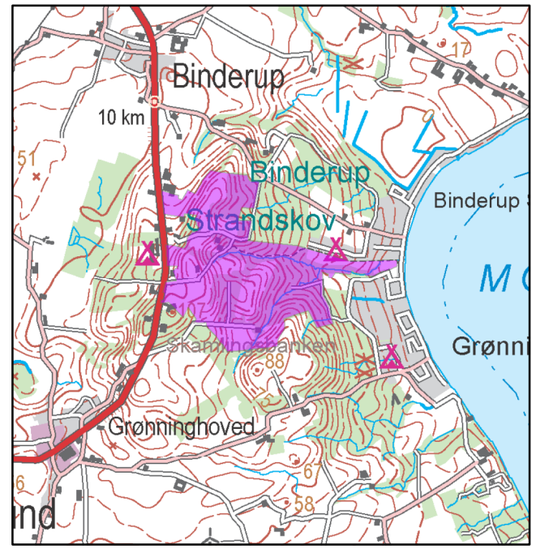

- Mindesmaerker
- Skamlingsbankestøtten
- Forslag fredningsgrænse

Kote

- 5m kurver
- Fredskov
- Bygning
- 1x Charlotte_Olsen_Matr. nr.
- 1x Skamlingbankeselskabet_Matr. nr.
- 1x Klokkestabel fonden_Matr. nr.
- 1x Peter_Flenburg_Varming_Matr. nr.
- 1x Niels_Ravn_Klausen_m.fl._Matr. nr.

Sorte matrikelnumre tilhører Kolding Kommune

Kolding
Kommune

By og udviklingsforvaltningen
Natur & Vand
Nytorv 11
6000 Kolding

100 50 0 100 200 300 400
Meter

Skamlingsbanken
Fredningsforslag

Bilag 2
Zonering og faciliteter
Dato: 08.03.2018

N

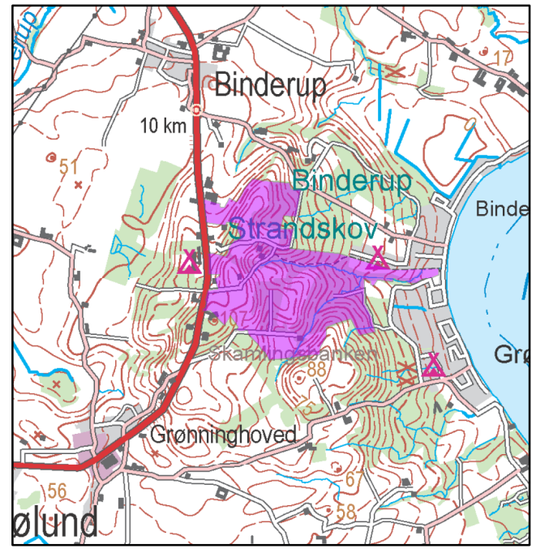

- Mindesmaerker
- Facilitet_overgang
- Facilitet
- Forslag fredningsgrænse
- Facilitetsområde Naturlab
- Facilitetsområde Bjerget
- Parkering_P1
- P event
- 1_Besøgcenter, Restaurant og P-areal
- 2_Folkemødeplads
- 3_Kulturhistoriske mødesteder
- 4_Naturområder med friluftsliv
- 5_Naturområder med særlige hensyn
- 6_Udsigtshensyn
- 7_Løvskov

Kolding Kommune

By og udviklingsforvaltningen
Natur & Vand
Nytorv 11
6000 Kolding

100 50 0 100 200 300 400 Meter

Skamlingsbanken
Fredningsforslag

Bilag 3
Naturpleje
Dato: 08.03.2018

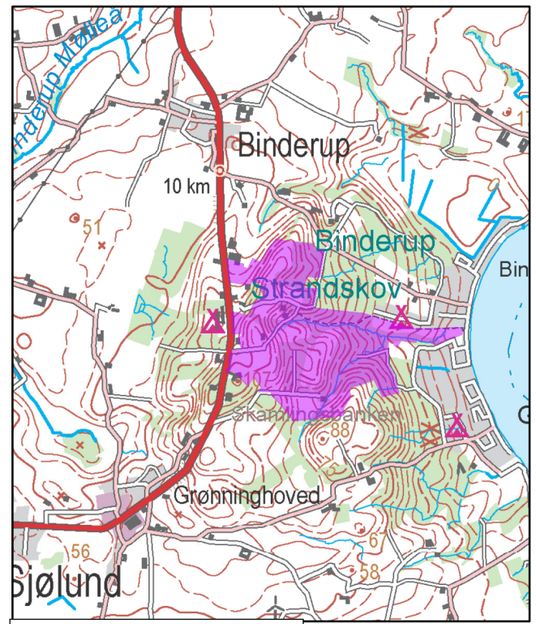

- Beskyttede vandløb
- Forslag fredningsgrænse
- Mindesmaerker
- Beskyttede diger
- Fredskov
- Eng
- Hede
- Mose
- Overdrev
- Strandeng
- Sø
- Løvskov
- Arealer med plejetiltag

N

Kolding Kommune

By og udviklingsforvaltningen
Natur & Vand
Nytorv 11
6000 Kolding

100 50 0 100 200 300 400 Meter

Skamlingsbanken
Fredningsforslag

Bilag 4
Parkering og adgangsveje
Dato: 08.03.2018

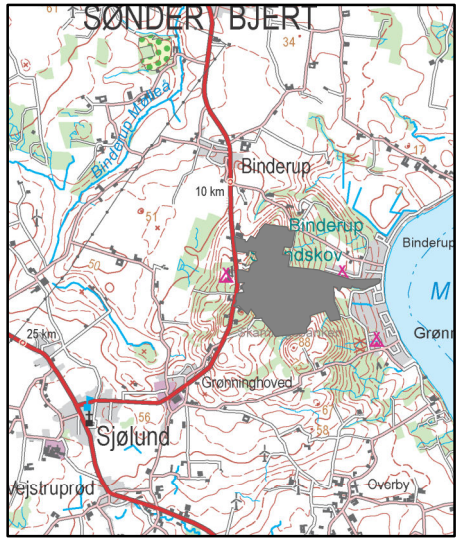

N

Adgangsvej
Parkering
P_event
ny_sti
Øvrige stiforløb
Forslag fredningsgrænse

Kolding Kommune
By og udviklingsforvaltningen
Natur & Vand
Nytorv 11
6000 Kolding

80 40 0 80 160 240 320
Meter

Skamlingsbanken
Fredningsforslag

Bilag 5
Byggefelt
Dato: 13.03.2018

N

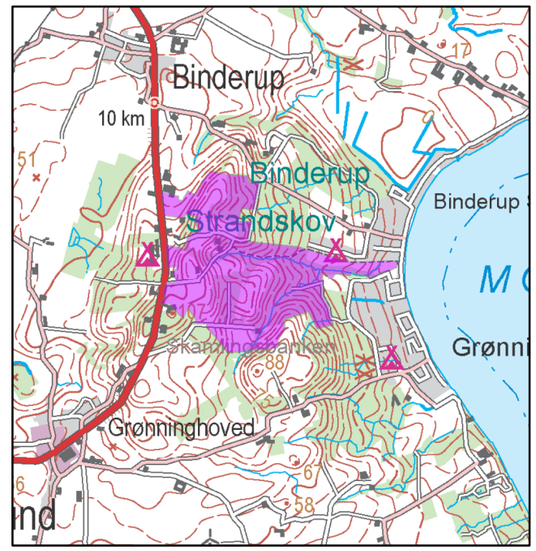

Besøgscenter
Byggefelt
Mindesmærker
Jordstykke
Optaget vej

Kolding Kommune

By og udviklingsforvaltningen
Natur & Vand
Nytorv 11
6000 Kolding

10 5 0 10 20 30 40
Meter